

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
ФІЛОЛОГІЇ І ЛІНГВІСТИКИ»**

(17-18 грудня 2021 р.)

Миколаїв
2021

УДК 80+81(063)
А 43

Актуальні питання філології і лінгвістики.

А 43 Матеріали науково-практичної конференції
(м. Миколаїв, 17-18 грудня 2021 р.). – Херсон:
Видавництво «Молодий вчений», 2021. – 100 с.
ISBN 978-617-7640-95-9

У збірнику представлені матеріали науково-практичної конференції «Актуальні питання філології і лінгвістики». Розглядаються загальні питання української мови і літератури, романських, германських та інших мов, теорії і практики перекладу, мови і засобів масової комунікації та інші.

Збірник призначено для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться філологічними науками, а також для широкого кола читачів.

УДК 80+81(063)

ЗМІСТ

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Біленька Л.В.

ЖІНОЧІ ІСТОРІЇ ПРО ВІЙНУ

(ЗА РОМАНАМИ ГАСЬКИ ШИЯН «ЗА СПИНОЮ»
ТА ТАМАРИ ГОРІХИ ЗЕРНЯ «ДОЦЯ»)..... 6

Омельян Г.А.

АКЦЕНТУАЦІЙНІ НОРМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМА,
КУЛЬТУРОМОВНИЙ АСПЕКТ..... 11

Шафіна В.О.

ПОЕЗІЯ ДМИТРА ОРИШКЕВИЧА

ЯК ЛІТЕРАТУРНА ОСНОВА СУЧАСНОЇ
МОЛОДІЖНОЇ ПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ 16

РОСІЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Волкова Н.П.

РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ

НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ
В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТОРЕ 21

ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Ткаченко Г.О.

ОСОБЛИВОСТІ СТИЛЮ СТЕФАНІ МАЄР У ЇЇ ТВОРАХ..... 25

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Карпюк Ф.В.

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ

КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ІТ-ФАХІВЦІВ
В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА 28

Пудровська М.М.

ЗАПОЗИЧЕННЯ, ЯК СПОСІБ ВІДОБРАЖЕННЯ

МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ..... 33

ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Гриценко А.А.

ЛІНГВІСТИЧНА ПАРАДИГМА ЯК ЕЛЕМЕНТ
СУЧАСНОЇ ГУМАНІТАРНО-НАУКОВОЇ МЕТОДОЛОГІЇ 36

Кінашук А.В.

ОБРАЗ-СХЕМИ ЯК ОДИН З АСПЕКТІВ КОГНІТИВНОГО
МОДЕЛЮВАННЯ ІРРАЦІОНАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ (НА МАТЕРІАЛІ
УКРАЇНСЬКОЇ, АНГЛІЙСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОВ) 39

Коваль Т.В., Цьох Л.Й.

СТРУКТУРНА КЛАСИФІКАЦІЯ ТЕРМІНІВ УКРАЇНСЬКИХ
НАУКОВИХ ТЕКСТІВ В ГАЛУЗІ КОМП'ЮТЕРНОЇ
ЛІНГВІСТИКИ: ЯКІСНІ ТА КІЛЬКІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ 43

Ковалькова Т.В.

ЯЗЫКОВАЯ РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ ФЕНОМЕНА
ГОСТЕПРИИМСТВА В ИМИДЖЕВОМ ДИСКУРСЕ
ГОСТИНИЧНОГО БИЗНЕСА 48

Корутіна Anastasiia

SOCIO-CULTURAL FACTORS
OF CONCEPTUAL FIELD CHANGES
(ON THE EXAMPLE OF THE CONCEPTUAL FIELD SPACE) 52

Паскур М.М., Цьох Л.Й.

КВАНТИТАТИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ
РЕПРЕЗЕНТАНТІВ КОНЦЕПТУ «NORTH»
В ОПОВІДАННЯХ ДЖ. ЛОНДОНА ПІВНІЧНОГО ЦИКЛУ 55

Пелимська К.Д., Кульчицький І.М.

М. ЯЦКІВ ТА В. СТЕФАНІК: ГЕНЕТИЧНА
СПОРІДНЕНІСТЬ НА КВАНТИТАТИВНОМУ РІВНІ 61

ФОЛЬКЛОРИСТИКА

Івасенко Ю.В.

ФОЛЬКЛОРИЗМ У ЛІТЕРАТУРІ 65

Малая А.Р.

УКРАЇНСЬКА МІФОЛОГІЯ КОЛЯДОК І ЩЕДРІВОК 68

ЛІТЕРАТУРНЕ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА ТЕКСТОЛОГІЯ

Гнатів М.А.

ДИСКУРСНА ЗОНА ПЕРСОНАЖА У НАРАТИВНОМУ
ПРОСТОРИ «THE YELLOW BIRDS» КЕВІНА ПАУЕРСА 72

Гнатів М.А.

ПОНЯТТЯ ПРО ДИСКУРСНІ ЗОНИ ТЕКСТОВОГО
КОМУНІКУВАННЯ – ДИСКУРСНА ЗОНА НАРАТОРА
І ДИСКУРСНА ЗОНА ПЕРСОНАЖА..... 75

Гук О.-М.І.

ЛІТЕРАТУРНА КАЗКА ЯК ОСОБЛИВИЙ ТИП НАРАТИВУ 79

Захарків І.М.

НАРАТИВНИЙ ПРОСТІР РОМАНУ
ЕЛІЗАБЕТ ГІЛБЕРТ «EAT, PRAY, LOVE» 83

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Пилипчук М.-В.Ф.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО
КОЛОРИТУ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ФОЛЬКЛОРНОГО ТВОРУ 87

Семенюк С.В.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕКСТІВ
У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ СТУДЕНТАМИ ЗВО 91

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Миколишина Я.В.

ВПЛИВ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ СТЕРЕОТИПІВ
НА ПРОЦЕС МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ..... 95

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Біленька Л.В.

студентка,

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЖІНОЧІ ІСТОРІЇ ПРО ВІЙНУ (ЗА РОМАНАМИ ГАСЬКИ ШИЯН «ЗА СПИНОЮ» ТА ТАМАРИ ГОРІХИ ЗЕРНЯ «ДОЦЯ»)

Реалії сучасної України повернули мілітарну тематику в українську художню літературу. Маємо низку книжок про війну (Євген Положий «Лловайськ», Василь Шкляр «Чорне сонце», Сергій Жадан «Інтернат» та інші). У запропонованому дослідженні зосередимо увагу на романах «За спиною» Гаськи Шиян та «Доця» Тамари Горіха Зерня, у яких презентовано жіночу рецепцію війни. Зауважимо, що тексти письменниць вже ставали об'єктами наукових та критичних студій Ніни Герасименко («По той бік війни: про що наважилася говорити Гаська Шиян у романі «За спиною»), Оксани Забужко («У війни – жіноче обличчя»), Олега Коцарева («Доця»: пригодницький роман про війну, який «проситься» в серіал»), Ганни Улюри («Доця»: Коли жінка убиває»).

Війна на Сході ставить перед вибором не лише чоловіків, але й жінок. І не кожна з них погоджується із загальноприйнятим сценарієм та приймає роль жінки, яка чекає на свого чоловіка в тилу. Так сталося і з головними героїнями Гаськи Шиян та Тамари Горіха Зерня. Романи «За спиною» та «Доця» торкаються багатьох болючих і потрібних для обговорення у наших реаліях тем, як-от: військовий і моральний обов'язок, стереотипи суспільства, відчуття безпеки в сучасному світі, патріотизм, націоналізм, ставлення до переселенців, двомовність, порівняння культур і зрештою роль жінки, її сексуальності та її прав і свобод.

«За спиною» Гаськи Шиян – це щось інше, ніж все, що написано попередньо про війну та національну ідентичність українців.

Тут немає пафосу самопожертви, звеличення подвигу та обов'язковості патріотизму. Натомість, тут егоїзм, провина й бажання відокремитись від жаху війни. Це роман про потужний емоційний та критично відвертий світ, який не помічасмо, мешкаючи у ньому. А ще про непереборне бажання йти своєю дорогою, а не тим шляхом, який очікують друзі, знайомі, родичі, колеги та сім'я. «За спиною» – це роман про щемке, табуйоване та заангажоване.

Сама проти цілого світу. Марта є збірним образом, це певним чином сформований портрет усього покоління: сильна й незалежна, та водночас загублена й розбита. Головна героїня, самодостатня міленіалка, яка всього досягла сама. Внутрішню порожнечу через втрачене дитинство вона компенсує благами сучасної цивілізації. Марта не є палкою бунтаркою, однак у неї всередині триває постійне протистояння конформістського мислення і буденного світогляду. Внутрішній конфлікт змушує задуматись над тим, чи злитися їй з усіма, щоб зайвий раз не виділятися, чи торувати свою дорогу самостійно.

Коханий Марти вирішує піти в АТО. Він так вирішує для себе чи за них обох, чи заради когось іншого? Чи має жінка право бути проти? Чи вона має поступитися жіночим егоїзмом, позбавленим протокольного співчуття, та мовчки стати за спиною героя й чекати? Марта спробувала. Дівчина залишається одна: вона напивається в барі, блює, прокидається вдома з головним болем, не йде на роботу, їсть маринований імбир просто з банки, валяється цілий день у ліжку.

Але, можливо, це стрес, а не байдужість? Хто знає, як саме має поводитися жінка за спиною мужнього воїна, який обрав війну? Чи має вона право ходити в клуби? Чи її доля тепер – сумувати й підтримувати його? А ревнувати вона може? Це наша реальність, заплутана й болюча. Із часом Марта вибирається із цього стану – починає спілкуватися з волонтерками, збирає для Макса необхідні речі, розвозить новорічні подарунки дітям військових та переселенців.

Гаська Шиян видозмінює стереотипні бачення суспільства на роль жінки, які домінують у сучасному світі. Марта знаходиться у стані постійних емоційних коливань. Вона досягнула матеріального благополуччя, але відчуває провину за все: за те, що живе краще за інших, за те, що має де жити, за те, що не задумується над цінами в

магазині і зрештою за те, що заробляє більше за Макса. Соціальний тиск посилюється після мобілізації хлопця: «Ох, навіщо мені цей чужий біль? Це проектування на себе, якого не уникнеш? За що ти мене у це втягнув?» [5, с. 62].

Марта – розгублена жінка, яка не розуміє, чому в її життя прийшла війна, вона не хоче бути героїнею. Дівчина сприймає цей світ, як уміє – прямо, чесно, не декоруючи його розтиражованими цінностями. Вона намагається прийняти свій новий статус. Вдивляється в те середовище, що було «до» і стало «після». Природа героїзму – страшна, особливо коли дивитися на неї очима дружини, матері, дитини. Ця книга показує буття-за-спиною по різні боки: як воно бути за спиною героїв і кого (або що) тими спинами герої прикривають.

Сила образу головної героїні в тому, що вона жива. Так, не всі її вчинки будуть схвалені читачами. Вона не постає ані романтизованим борцем за майбутню долю своєї країни, ані пригнобленою жінкою. Не кидається патріотичними гаслами, але хоче, аби її співвітчизникам жилося краще.

Натомість Доця з роману Тамари Горіха Зерня – жінка-борчиня, волонтерка, зіткана з відчайдушної мужності. Хоча, певно, мужність і відчуття необхідності того волонтерства допомогли їй не втратити здоровий глузд. Доця постає спочатку звичайним спостерігачем ситуації на Донбасі, але настає момент, коли кожна адекватна людина розуміє, що вона не може більше бути просто спостерігачем, що їй потрібно втрутитися, діяти. У ситуації критичної напруги раптом вивільняється та сила, яка була заблокована, і про яку ніхто навіть не здогадувався.

Непричесаний та недружелюбний, розпечений степовим сонцем Донецьк стає домом головної героїні. Тим, який не покинеш, тим, за який битимешся і вбиватимеш. Момент на лезі ножа – самоідентичність Доці, прийняття себе. Головна героїня, з безформної, безгрудої, побитої життям дівчинки, перетворюється на воїна. Жінка-воїн на ім'я Доця, яка вперто «пре», як танк, і перегризе горлянку всім, хто стане на її шляху.

Доця – персонаж покоління, це збірний образ усього волонтерського руху. Всі її дії та вчинки – результат доцільно продуманих, часом інстинктивно-рефлексивних ідей, бажань,

керованих почуттям власної гідності та відповідальності за своїх. Свої ж – це насамперед друзі, родичі і, безумовно, українські вояки, які відстоюють інтереси держави на її ж території, тому не дивно, що своїх героїня намагається підтримати й захистити навіть ціною власного життя.

Змінюються люди й все довкола. Без патріотичного пафосу й безпідставних звинувачень, але з «відкритими очима», впевненістю у власних переконаннях і вірою у відновлення справедливості. Головну героїню вражає тотальна байдужість і непричетність суспільства до ситуації, яка відбувається тут і зараз. У момент, коли місто увійшло в стадію агонії, розкриваються істинні цінності людей: для когось важливо сходити на побачення, комусь – переглянути футбольний матч, а хтось безтурботно вечеряє у місцевій забігайлівці. Для Доці простір перетворюється у «величезного неповороткого звіра», якому «щойно впорснули отруту прямо у спинний мозок, і тіло звіра вже відмирає» [1, с. 65].

Олег Коцарев зауважує, що «входження у війну Тамара Горіха Зерня описує вельми детально. Як місто змінюється спершу непомітно, потім щораз безповоротніше. Як гинуть люди, будинки і цілі райони, змінюються побутові звички, починає квітнути мародерство і безжальність. Як у порожнечу «вливається» інша держава, російські окупанти. Як багато місцевих мешканців їх приймають і погоджуються з їхнім пануванням – хтось зі щирих переконань, а хтось, щоб вціліти» [3].

На думку головної героїні, надія залишається лише на майбутнє, що яскраво оприявлено останніми сторінками роману. Але для того, щоб це майбутнє настало, потрібно боротися, йти напролом і до останнього. Для головної героїні ця боротьба набуває особливих жіночих рис: вона підтримує, захищає, витягує з того світу молитвою. Доця втрачає, переживає шок, опиняється у таких ситуаціях, звідки не вибираються живим, але продовжує жити. Парадоксально, але саме смерть є рушійною силою, яка змушує головну героїню поділити своє життя на «до війни» та «після». Але попри біль і жах, залишається надія, навіть коли втрачаєш усе. Ця книга не про подвиги й навіть не про АТО, але про любов, жертвність і безкорисливість. Про смерть і

воскресіння. Про жіночу силу – ту, що від скіфських баб та прадавніх відунок.

Отже, дві жіночі рецепції, два романи про війну, дві героїні, два різні світи. Романи «За спиною» та «Доця» – це й проникливе спостереження за українським суспільством, і намагання зрозуміти жінок, які чекають чоловіків із війни. Це яскрава ілюстрація того, що війна торкнеться кожного. Але ми самі обираємо, як вчинити краще: дивитися війні прямо в очі й відкрито боротися, чи дочекатися моменту, коли вона сама за тобою прийде й в будь-якому разі змінить твоє життя.

Список використаних джерел:

1. Горіха Зерня Тамара. Доця. Київ : Вид-во «Білка», 2019. 285 с.
2. Забужко О. У війни – жіноче обличчя. URL: <https://www.dw.com/uk/оксана-забужко-у-війни-жіноче-обличчя/a-49571247> (дата звернення: 10.12.2021).
3. Коцарев О. «Доця»: пригодницький роман про війну, який «проситься» в серіал. URL: https://texty.org.ua/articles/99927/Doca_prygodnyckyj_roman_pro_vijnu_jakuj_prosytsya-99927 (дата звернення: 10.12.2021).
4. Улюра Г. «Доця»: Коли жінка убиває. URL: https://ukr.lb.ua/culture/2019/10/03/438650_dotsya_koli_zhinka_ubivaie.html (дата звернення: 10.12.2021).
5. Шиян Гаська. За спиною. Харків : Вид-во «Ранок»: Фабула, 2019. 352 с.

Омельян Г.А.

викладач,

Екологічний коледж

Львівського національного аграрного університету

**АКЦЕНТУАЦІЙНІ НОРМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ:
АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМА, КУЛЬТУРОМОВНИЙ
АСПЕКТ**

Правильність наголошування є однією з основних ознак культури мовлення. Звісно, при виробленні акцентуаційних норм українська мова має більше труднощів, ніж у формуванні лексики.

До важливих і малодосліджених питань сучасного українського мовознавства можна віднести вивчення акцентології, адже серед наукової лексики цей термін уперше з'явився у праці Р. Брандта «Начертание славянской акцентологии» (1880), як зазначає В. Винницький, – у першій друкованій книжці з порівняльної акцентології слов'янських норм [4, с. 9].

Отже, проблеми акцентології охоплюють різні мовні рівні, які здавна зацікавлювали широке коло лінгвістів. Кінець XIX століття можна вважати періодом початку наукового дослідження акцентології.

До числа науковців, які розглядали і ґрунтовно вивчали слов'янський наголос, належать праці О. Потебні, Р. Брандта, О. Соболевської, В. Ягича, П. Фортунатова, О. Огієнка, В. Винницького та інших.

Система наголосів української мови сформувалась на ґрунті акцентних систем діалектів мови.

До проблем, які потребують докладного дослідження і вивчення в українському мовознавстві належить наголошування в різних говорах. Це пояснюється строкатістю наголошування, а також впливом сусідніх мов, насамперед польської і російської. Граматично однакові слова можуть мати рухомий / нерухомий наголос, а також варіантний наголос саме у мовленні одного носія. Без сумніву, ці процеси не є хаотичними, спонтанними, а мають наукову підоснову.

У своїх працях « ловарь ударений в русском языке и правила русского ударения» (1911), «Словник слів, у літературній мові не вживаних (1973), монографія «Український науковий наголос» (1952), «Український церковний наголос» (1922) та ін. І. Огієнко (митрополит Іларіон), один із перших дослідників, хто акцентував на важливості вивчення наголосів та дотримання норм наголошування. Він писав про те, що українська мова – це самостійна мова, а український наголос розвивався самостійно, послідовно. Наголос в українській мові відіграє першочергову роль, оскільки відсутність одного усталеного наголосу несе відбиток на розвиткові культури народу.

Отже, саме І. Огієнко, один із перших науковців звернув увагу на акцентні відмінності в давніх пам'ятках, зокрема українських і російських. Учений пише: «Я знаходив немало таких рукописних пам'яток, котрі не мали в мові своїх виразних українських ознак, але мали чисті живі українські наголоси, бо писці їх, українці за походженням, вносили, може й мимоволі свої, навіть до старанних копій рідний наголос» [7, с. 209].

У сучасній українській літературній мові диференціюються за допомогою наголосу лексеми замок (пристрій для замикання) і замок (фортеця, будівля). Іменник замок зберігає наголос польської мови (zamek), з якої він запозичений [5, с. 232].

В «Острозькому літописці» форма родового відмінка однини замку (палацу) виступає з кореневим наголошуванням під датою – 1536 р. [1, с. 126, 129], але цей іменник вживається в українській мові ще з 1389 р.

Говорячи про польське походження іменника замок О. Соболевський пояснює, що польське (zamek) відповідає німецькому Schloss. А коли це німецьке слово набуло значення фортеці, то й польське zamek почало вживатись з такою ж семантикою [11, с. 116].

Отож, замок – замок за допомогою акцентуації виникла в українській мові внаслідок запозичення з польської мови слова замок. З огляду на те наголос виконує смислорозділювальну, а не словотворчу функцію.

Також на рухомість наголосу може впливати фонетична структура слова (кількість складів у слові). Л.Л. Васильєв зазначив, що наголос

у слов'янських мовах є центром ваги слова: «У всякому слові (2-5 складів, рідко більше) наголос може стояти на будь-якому складі, у багатоскладових словах наголос, неначе боячись порушити рівновагу слова, уникає кінцевих складів і намагається зайняти серединний склад» [2, с. 143–144].

Важливість наголосу і характеристику його як центрального важеля слова підтверджують дослідження з історичної акцентології В. Г. Скляренка [9, с. 102], сучасної української літературної мови В.М. Винницького [4, с. 25], а також аналіз словесного наголошування за допомогою статистичного опису В.В. Коптілова [6, с. 74].

Необґрунтоване перенесення діалектних наголосів у літературну мову модна вважати джерелом розхитування акцентуаційних норм. Останнім часом чуємо імпєрський та ринко́вий. Слід пам'ятати, що прикметники мають наголос на тому самому складі, що й іменники, від яких вони утворені: і́мпе`рія- і́мпе`рський, ри`нок-ри`нковий. У розмовному мовленні поширені варіанти і́мпєрський, ринко́вий вважаються ненормативними. Зміну місця наголосу, а також рухомість словесного наголошування мовознавці пояснюють дією різноманітних зовнішніх і внутрішніх чинників розвитку мови.

Отже, зміни в діалектній акцентній системі можуть бути наслідком дій різноманітних чинників: 1) зовнішніх (збереження у мовленні старшого покоління давнішого наголошування; збереження церковнослов'янської традиції; вплив української літературної мови; вплив інших мов); 2) внутрішніх (фонетичні, морфологічні явища; граматичні, лексичні, стилістичні особливості слів; вплив аналогії).

Щодо наголошування в усному мовленні, то часто припускаються помилок у слові Україна. Без сумніву, той факт вражає, оскільки це назва нашої країни. Наголос Укра`їна, укра`їнець, укра`їнський з погляду загальнонародної мови діалектний, щодо літературної – застарілий.

Здебільшого припускаються помилок при наголошуванні у словах нови`й, ви`падок, сере`дина, текстиви`й, фахови`й, нена`висть.

У щоденному усному мовленні майже постійно чуємо неправильне наголошування у слові но`вий. Справді, це слово раніше мало два наголоси, але вже давно наголос на першому складі вважається ненормативним.

У літературній мові слово ви́падок завжди мало і має лише один наголос – на першому складі, оскільки воно належить до цілої низки подібних щодо творення слів з наголосом на префіксі ви-: ви́балок, ви́няток, ви́тровок, ви́селок, ви́сенок.

Отже, наголос випа́док неприродний для української мови. Але, як не прикро, що саме це слово дуже часто наголошують неправильно.

Слово нена́висть, а також усі похідні від нього (нена́висний, нена́видіти, нена́виджу) у літературній мові мають наголос на складі -на-.

Цей наголос уживаний у поетів, що репрезентують різні говори нашої мови (Т. Шевченко, І. Франко, Леся Українка). «Тільки той ненависті не знає, Хто цілий вік нікого не любив» (Леся Українка).

Приклади слів і словоформ у яких найчастіше відбувається порушення акцентуаційних норм.

Правильні й неправильні наголоси

Правильно	Неправильно
беремо́	бере́мо
бо́втати	бовта́ти
Бог, мн. Боги́	Бог, мн.бо́ги
бо́сий	боси́й
була́, було́, були́	бу́ла, бу́ло, бу́ли
валови́й	ва́ловий
везти́	ве́зти
верба́	ве́рба
верете́но	веретено́
вести́	ве́сти
ви́падок	випа́док
вира́зний	ви́разний
візн́ик	ві́зник
ві́льха	вільха́
вітчи́м	ві́тчим
гра́блі	граблі́
до́шка	дошка́
дро́ва	дрова́
ідемо́	іде́мо
імпе́рський	і́мперський

Отже, український наголос у давнину відрізнявся від російського, утворюючи власну систему.

Дотримання акцентуаційних норм є суттєвим показником культури усного мовлення будь-якої мови. Для нашого народу – це збереження і дотримання не тільки внормованості, а й характерного ритміко-мелодійного поетичного ладу мовлення.

Список використаних джерел:

1. Бевзо О.А. Львівський літопис і Острозький літописець. Київ, 1971. С. 126, 129.
2. Васильев Л.Л. О значении каморы в некоторых древнерусских памятниках XVI–XVII вв. : К вопросу о произношении звука о великорусском наречии. Ленинград : Из-во Акад. наук, 1929. 164 с.
3. Веселовська З.М. Наголос у східнослов'янських мовах початкової доби формування російської, української та білоруської націй (кінець XVI – початок XVIII століть). Харків : Вид-во Харк. держ. ун-ту, 1970. 163 с.
4. Винницький В.М. Українська акцентна система: становлення, розвиток : монографія. Львів : Біблос, 2002. 578 с.
5. Етимологічний словник української мови : У 7 т. Київ, 1985. Т. 2. С. 232.
6. Коптилов В.В. О стратегическом описании места словесного ударения. Прикладная лингвистика и машинный перевод. Киев, 1962. С. 72–75.
7. Огієнко І.І. Наголос, яко метод означення місця втходу стародрукованих книжок. Замітки з історії наголосу на послугах палеотипії. *Записки чина св. Василя Великого*. Львів, 1925. Т. 1. Вип. 3. С. 197–224.
8. Пономарів Р. Культура слова: мовостилістичні поради : навч. посібник. 2-ге вид., стереотип. Київ : Либідь, 2001. 240 с.
9. Скляренко В.Г. Історія акцентуації іменників а-основ української мови. Київ, 1969. 148 с.
10. Скляренко В.Г. Нариси з історичної акцентології української мови. Київ : Наукова думка, 1983. 239 с.
11. Соболевский А. Русские заимствованные слова. СПб., 1891. С.116.

Шафіна В.О.

учениця 10 класу,

Науковий керівник: Грицай Л.В.

заступник директора з навчально-виховної роботи,

учитель української мови і літератури,

Великописарівська спеціалізована школа I-III ступенів

імені І.М. Середи

Великописарівської селищної ради Сумської області

ПОЕЗИЯ ДМИТРА ОРИШКЕВИЧА ЯК ЛІТЕРАТУРНА ОСНОВА СУЧАСНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ

Пісенна лірика – це синтез віршів і музики, нероздільне поєднання древнього слова й мелодії, ритму. Поезія, що співається, є відкритою творчістю для людей, що є надзвичайно актуальним для сьогодення. Від того, що нестиметься до свідомості людства, який вплив отримуватиме воно, залежить майбутнє планети. Про вагомість цього явища свідчить той факт, що в галузі літератури 2017 року Нобелівську премію присвоїли Бобу Ділану за його пісенні тексти.

Актуальність даної роботи обумовлена тим, що лірика Дмитра Оришкевича є актуальним літературним матеріалом для створення пісень. Крім того, поєднання сучасної поезії «І буде дощ і будуть хмари» з традиційним музичним інструментом, а саме бандурою, не тільки народжує більш цінну для слухацької аудиторії пісню, яка залежить від постійного творчого пошуку авторів, що керуються естетичними потребами певної історичної доби, але є й загальносвітовою мистецькою тенденцією останні роки, яка ще не була реалізована.

Об'єкт дослідження: сучасна пісенна література.

Предмет дослідження: поезія Дмитра Оришкевича «І буде дощ і будуть хмари» як літературний матеріал для пісні.

Мета дослідження: виявити, науково обґрунтувати пісенний зміст і характер поезії Дмитра Оришкевича.

Методи дослідження: герменевтичний; експериментально-мистецький.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що предметно поетично-пісенну творчість Дмитра Оришкевича ніхто не вивчав, а його поезію «І буде дощ і будуть хмари» буде поєднано з традиційним музичним інструментом – бандурою.

Практичне значення роботи полягає в можливості використання її матеріалів як репертуарного матеріалу, збереження традицій народно-інструментального виконання, популяризації творчості «поета без пунктуації».

Художня література – це вид мистецтва, який одночасно можна вважати довідником життєвого досвіду, який формує світогляд, соціальну активність, дає історичні знання, впливає на морально-естетичне самовдосконалення, живить свідомість – складає характер особистості, але найголовніше допомагає зрозуміти зв'язок епох, задуматись над долею людства й відповідально ставитися до майбутнього.

З огляду на вказане, особливу цінність становлять твори тих митців слова, що поставлені на музику, яка є одним з ефективних способів впливу на почуття та емоції. Поезії-пісні сприяють формуванню морально-етичних та естетичних цінностей, художнього смаку, розвивають музичну, образну пам'ять, викликають інтерес до прекрасного. Враховуючи загальну тенденцію музичної творчості до пошуків нового звуку, нових тембрових утворень, з'являються нові імена. Так з'явилося відоме ім'я поета Дмитра Оришкевича – поета, про якого дізнаємося завдяки Instagram під нікнеймом (@dmitropoet). Зараз на його сторінці 76 тисяч підписників. Кожен опублікований ним вірш збирає понад по 15 тисяч лайків. Варто зазначити, що далеко не кожному вдається досягнути таких результатів.

Феномен поета Дмитра Оришкевича полягає в тому, що він поет без пунктуації, розділові знаки його віршів «вийшли з чату». Перший свій вірш Дмитро написав у 2009 році, але серйозно взявся за цю справу лише наприкінці 2018. Саме в цей період й прийшла ідея створити сторінку в Instagram та публікувати вірші там: «2018 рік, вересень, я сидів в офісі на своєму робочому місці й мене осяйнула «геніальна ідея» – створити сторінку й викласти вірш в Instagram.

Виклав, отримав перший лайк, потім комент і понеслося...», – розповідає Дмитро [9]. Створити сторінку з віршами автор не планував – це був миттєвий потяг. Була перша аудиторія й перші фоловери. Сам автор спочатку мав взаємних підписників, отримував запрошення в директ. Поступово творчість автора була розрекламована. Дмитро розповів, що живе за принципом «та забий, вони все одно колись відпишуться», але читачів все збільшується та збільшується [9]. Адже Дмитра цінують за його простоту, справжність та щирість. Запитуючи про те, ким є Дмитро Оришкевич поза Instagram, ми отримали від нього таку відповідь: «Люблячий чоловік, син, кум і т.д., а також бухгалтер з десятирічним стажем, але зараз безробітний. Лисий бородач зі своїми «тараканами» та проблемами – звичайна людина» [9].

Дмитра Оришкевича називають поетом без пунктуації. У віршах Дмитра відсутні практично будь-які знаки пунктуації. Вони не просто так «вийшли з чату» творчості Оришкевича. Сам автор пояснює це так: «Тут все просто: нема розділових – менше помилок. Ідея не нова, не мною придумана, але вона дуже спростила мені життя» [9]. Крім того, у школі Дмитро любив математику більше, ніж філологічні предмети, тому тема з розділовими знаками зрозуміла. Щодо питання натхнення і того, чим надихається Дмитро Оришкевич, то це працює так: він пише вірші тоді, коли пишеться. «Іноді це «коли» вимагає зусиль, а інколи рядки самі ллються, як вода» [9].

Поет має сторінки з поезіями в Instagram, дві відомі власні збірки: «Перша збірка» та «Рими та вірші». У жовтні 2021 року вийшла третя збірка поезій «#dmitropoet», про яку сам автора відгукувався так: «Збірка добавить осінньої меланхолії. Я навіть замовив цупкіший папір у внутрішньому блоці, щоб не так розмокав від сліз (про папір не жарт). ... вона зроблена так як бажав я, а не так щоб було дешевше. То книга для нащадків. Узагалі #dmitropoet та instagram це більше як комерційна ідея та нелегка праця, ніж література і спонтанний порив натхнення. Тексти до мене не приходили з космосу, більшість була написана заради розвитку сторінки. Але всі вони щирі і у всіх я вклав душу. Наприклад, якщо про кохання то це про мої реальні почуття, а не вигадки якісь. До того ж у збірках набагато більше віршів, ніж на сторінці dmitropoet в Instagram» [1].

Творчість поета привертає увагу молодих музикантів. Нове ім'я в поезії допомагає зреалізуватися новому імені в музиці, зокрема пісенному жанрі. Так, митецем olli_cher на сторінці соціальної мережі Instagram покладено вірш @dmitroet на музику. Виконання набрало понад 1 853 переглядів [7]. Перше львівське радіо у новорічну ніч 2020 року з метою експериментування у рубриці «Фінальна #поезія_під_біт» зазвучали одразу два вірші від @dmitroet [5]. Поки лише чотири поезії стали піснями, але, говорячи про феномен поета Дмитра Оришкевича, не можна не погодитися з позицією інтернет-журналу «Думай» про медіа, про інсайдерів, інфлюенсерів та новий спосіб життя, основною метою діяльності якого є бажання, щоб українці стали найактивнішою, креативною, задоволеною життям і успішною нацією у світі. Для цього вони підтримують їх на цьому шляху: надихають вдалими прикладами, застерігають від помилок, підказують нові дороги й допомагають здобувати наступний рівень у розвитку. Редакція журналу пише: «Дмитро Оришкевич пише настільки круто, що не закохатися в його творчість з перших рядків неможливо. Вірші Дмитра – це баланс ванільності та «реальної реальності» відносин, життя, любові. Мурашками пробиратиме точно [3].

Як бачимо, грані таланту поета по-своєму розкриваються в пісенній творчості. Щоб пісенний вірш запам'ятався, у ньому має бути принада, яка залишиться в пам'яті слухачів. Вона пов'язана з оригінальністю. З огляду на це, цінним літературним матеріалом є вірші Дмитра Оришкевича не тільки в тому, що він пише вірші без пунктуації, але й те, що сучасну поезію покладено на музику. Крім того, якщо говорити про пошуки нового звуку, нових тембрових утворень, то можна з упевненістю стверджувати, що ім'я Дмитра Оришкевича, його лірика є актуальним матеріалом для появи сучасної пісенної творчості у покладенні її на музику в супроводі національного інструмента – бандури, яка у свою чергу модернізує для молодих слухачів репертуар, а поезію наближає до розуміння молодим і старшим поколінням. При цьому ми зберігаємо найпотрібніші настрої та енергійні переживання лірики й музики в одній композиції. А найбільше – це розумно й тонко поєднати наше традиційне із сучасним, зрозумілим і цікавим для молоді.

Список використаних джерел:

1. #dmitropoet нова збірка та плани на майбутнє.
URL: <https://dumay.pro/news/tpost/gjcdc9iap1-dmitropoet-nova-zbrka-ta-plani-na-maibut>
2. «Коронація слова» назвала переможців у номінації «Пісенна лірика».
URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3162314-koronacia-slova-nazvala-peremozcv-u-nominacii-pisenna-lirika.html>
3. Insta герой #8: поет без пунктуації Дмитро Оришкевич.
URL: <https://dumay.pro/people/tpost/rvvxjs8dup-insta-geroi-8-poet-bez-punktuats-dmitro>
4. Радіо ПЕРШЕ. URL: <https://www.facebook.com/watch/?v=1277504199295895>
5. Теорія первісного синкретизму О.М. Веселовського як виявлення першоджерел всієї світової літератури. URL: <https://studfile.net/preview/7158029/page:19/>
6. Ткач А.В., Чифурко І.С. Музичний світ поетичного слова.
URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-kursiv-za-viborom-fakultativiv>
7. Olli_Cher Світлини й відео в Instagram. URL: <https://www.instagram.com/p/CQoW2EDBHgO/>
8. Українська пісенна культура. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/ukr_lit/16334/
9. Феномен поета Дмитра Оришкевича. URL: <https://dumay.pro/people/fenomen-poeta-dmitra-orishkevicha-dmitropoet>

РОСІЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Волкова Н.П.

учитель русского языка и литературы,

Мариупольская общеобразовательная школа I-III ступеней № 53

РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТОРЕ

В современных условиях особенно актуальна проблема всестороннего развития личности. Жизнь показывает, что в сложных условиях, которые постоянно меняются, лучше ориентируется, принимает решения, работает человек творческий, креативный, способный реализовать свой потенциал. Проблема творчества очень актуальна в наши дни, потому что именно творческие люди создают новое во всех сферах человеческой деятельности.

Искусство никогда не равно владению навыками, оно требует творческой личности. Применительно к творчеству педагогов речь идет про творческую педагогическую личность, для становления которой имеют значение многие факторы, и в их ряду важнейшие – высокая степень предоставляемой свободы и пространство свободы, а также разнообразие деятельности [1, с. 179].

Вхождение молодого поколения в современный динамический мир, превозносит роль жизненной и социальной компетентностей школьников. Чтобы найти своё место в жизни, ученик современной школы должен владеть определёнными качествами и умениями:

- творчески мыслить, принимать нестандартные решения;
- уметь использовать знания в окружающей его действительности;
- целенаправленно использовать свой творческий потенциал как для самореализации в профессиональном и личном плане, так и в интересах общества.

Задание учителя современной школы – создать все условия для утверждения атмосферы творчества, помочь ребёнку найти себя в

жизни, а учебно-воспитательную деятельность направить на создание такой системы сотрудничества, главная цель которой – максимальное развитие творческих способностей ребёнка.

В основе созидательной творческой деятельности лежит импровизация. Следовательно, важным условием развития творческой самостоятельности школьников является их работа в «импровизационное поле деятельности» [2, с. 40].

По мнению психологов, формирование творчества станет возможным, если обязательно будут созданы основные условия:

- создание комфортной образовательной среды;
- развитие интеллектуальной мобильности, рефлексии педагогического опыта и эмоциональных возможностей учащихся;
- включённость школьников в импровизационную и творческую проектную деятельность.

Так, создание педагогически комфортной образовательной среды является одним из наиболее значимых условий формирования творческой самостоятельности учащихся. В целях уточнения трактовки данного термина укажем, что понятие «комфорт» в самом общем толковании рассматривается как удобная обстановка. Следовательно, педагогический комфорт – это, прежде всего, благоприятные условия для развития и формирования личности. Т. Ф. Лошакова, разрабатывая модель комфортной среды, трактует данное понятие как «совокупность условий, определяющих благоприятный климат для актуализации потенциала всех участников образовательного процесса» [2, с. 26].

Учёные считают, что под комфортной средой «скрывается» понятие психологический климат, что даёт возможность охарактеризовать педагогически комфортную среду как эмоционально-тонические положительные состояния каждого участника образовательной среды и взаимоотношения между ними. А. Н. Лутошкин в своём труде «Эмоциональный потенциал коллектива» указывает на то, что «в качестве составной психологического климата выступает педагогическое благополучие» [3, с. 39].

С целью формирования у учащихся комплекса умений, которые будут нужны для создания творческих текстов, на начальном этапе учитель обращает внимание детей на написание сочинений-миниатюр. Такие

упражнения можно использовать на каждом уроке 5-10 минут. Именно на начальном этапе, чтобы сформировать творческие навыки, нужно приучить ребёнка к мысли, что писать можно для удовольствия и испытывать при этом только положительные эмоции.

Творческая работа даётся детям легко тогда, когда они полностью понимают тему, когда она им интересна.

Учитель должен выявлять и развивать талант учеников ещё в начальной школе, а в средней и старшей уже выполнять практические упражнения на усовершенствование творческих умений и навыков учащихся. Эта работа должна быть системной.

Перед написанием творческой работы обязательно нужно повторить, что такое текст, анализировать чужие тексты, наблюдать, где группы предложений не связаны общей темой и идеей.

Следующим этапом в подготовке творческой работы является психологическое настроение учащихся. Каждый окунается в своё творчество. Каждый автор – личность, каждая работа индивидуальна. Даже всего одно удачное выражение, интересная деталь заслуживают поддержки со стороны учителя.

Научить школьников писать творческие работы – большой труд, который обязательно пригодится в будущем, красивая, грамотная речь и умение высказывать свою точку зрения – это очень ценное приобретение в современном мире.

Работа по развитию творческих способностей учащихся на уроках русского языка и литературы является очень важной. Когда учащиеся работают над текстами художественных произведений, учитель обязательно должен ставить перед ними проблемно – поисковые задания, для решения которых дети активизируют полученные знания, используют собственный жизненный опыт.

Широкое поле для творческой деятельности открывают такие творческие задания:

- 1) написание стихотворений, сказок;
- 2) устное рисование;
- 3) письмо персонажам изученного произведения;
- 4) раскрашивание строк поэзии.

На этапе рефлексии эффективны такие методы: «Микрофон», «Займи позицию», «Составь сенкан».

Педагогическое мастерство – это выполнение учителем своего труда на уровне высоких образцов и эталонов, отработанных в практике и уже описанных в методических разработках и рекомендациях. Мастерство – это хорошее владение основами профессии, успешное применение известных в науке и практике приемов.

Мастерство означает хорошее знание учителем своего учебного предмета, достижение стабильных высоких результатов в обученности, главным образом в знаниях учащихся. Каждый учитель при желании и настойчивости может стать мастером своего дела. Педагогическое творчество – это всегда поиск и нахождение нового [4, с. 50].

Таким образом, развитие творческой самостоятельности – актуальная проблема современной системы школьного образования. Комплекс педагогических условий организации творческой самостоятельной деятельности учащихся общеобразовательных школ создаёт основу для прочного усвоения знаний и умений, свободной информационной ориентации при решении педагогических задач, оптимизации поиска их решения; позволяет преподавателю выстроить и поддержать педагогически целесообразный стиль взаимоотношений с учащимися, обеспечить педагогически комфортную среду образовательного процесса и повысить его эффективность.

Творческая личность – главная цель креативной системы образования. Возрождение интеллектуального потенциала требует систематического развития у школьников творческих умений, а это может сделать только творческий учитель.

Список использованных источников:

1. Кожевникова М.Н. Творческий автономный рефлексивный учитель: образование учителя для современного мира : Научная монография. – СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2021. – С. 179.

2. Лошакова Т.Ф. Педагогическое управление процессом создания комфортной среды в образовательном учреждении / Т.Ф. Лошакова. – Екатеринбург, 2001. – С. 26.

3. Лутошкин А.Н. Эмоциональный потенциал коллектива / А.Н. Лутошкин. – М., 1981. – С. 39.

4. Маркова А.К. Психология труда учителя: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1993. – С. 50.

ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Ткаченко Г.О.

студентка,

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

ОСОБЛИВОСТІ СТИЛЮ СТЕФАНІ МАЄР У ЇЇ ТВОРАХ

Стефані Маєр сучасна американська письменниця, всесвітню славу якої принесла сага «Сутінки» – книги цієї серії розійшлися по світу сумарним тиражем понад 85 мільйонів примірників і вийшла не менш популярна повнометражна екранізація. Романи Стефані Маєр – це чуттєве підліткове фентезі. Головними героями її творів виступають вампіри, перевертні та інші надприродні істоти, але події більшості відбуваються в сучасному для читачів світі серед звичайних людей.

Вивченням стильових особливостей художнього тексту займалися: Н.Б. Гвішиані, М.М. Глушко, С.Т. Багатирьова, Л.А. Городецька, Г.А. Діанова, А.І. Комарова і інші.

У 2008 році письменниця вирішила відійти від звичного амплуа і створила книгу для дорослої аудиторії. Роман «Господиня» розповідає про напад на Землю таємничої раси позбавлених тілесної оболонки прибульців, які вселяються в тіла людей і витісняють їх свідомість. Але головній героїні якимось дивом вдається протистояти цьому вторгненню, а згодом прибулець в її голові починає допомагати дівчині в боротьбі за рідну планету [1, с. 278].

Романи Стефані Маєр зібрали хорошу критику на заході, ставши національними бестселерами в США. Також вона вважається культовою не тільки для молоді, яка живе в англomовних країнах, але також Іспанії, Франції, Скандинавії, Китаї і Японії.

Творчість Стефані Маєр лежить, безумовно, в області масової літератури з її специфікою і особливою системою відносин з іншими жанрами літератури.

Маєр змінює свій стиль або голос в залежності від її мети. Наприклад, в її оповіданні «Пекло на Землі» її написання менше залежить від витіюватих описів із серії «Сутінки», а більше покладається тільки на діалоги. Маєр також покладається на докладні описи в своїх романах, особливо в серії «Сутінки», де вона дуже докладно описує сенсорні переживання Белли. Маєр уникає використання пасивної застави і часто починає свої пропозиції з самої інформації, захоплюючи тему.

Стилістична спрямованість її романів – розвиток персонажів, оскільки вона дозволяє діям і інтересам своїх персонажів визначати їх.

Маєр розвиває складні персонажі і відносини в своїх романах, які вона використовує через дії, діалоги і вирази обличчя. Маєр часто зображує внутрішні почуття і мотивації персонажів через міміку, а не відкрито говорить про це. У «Сутінках» Маєр вказує на канонічні тексти, такі як Книга Буття, Грозовий перевал, Макбет, Гордість і упередження, Розум і Чутливість і Пісні невинності і досвіду. Маєр пише свої романи, слухаючи музику різних жанрів, за допомогою якої вона розвиває індивідуальний стиль своїх романів. Стилістичний аналіз корпусу саги «Сутінки» показав, що велика частина описів і характеристик персонажів Маєр навколо фізичних атрибутів персонажів, представлених через очі, обличчя і вирази. Деякі з найбільш частих описів Маєр стосувалися кольору і виразу очей, протиставлення тепла і холоду, а також створення похмурої або готичної атмосфери зі словами «чорний» і «темний» [2, с. 263].

Можна сказати, що передбачуваність і поверховість описів Маєр вказує на бездоганний стиль письма Маєр і успіх її романів більшою мірою пов'язаний з розумним маркетингом.

Також, в своїх творах, Маєр цитує безліч романів які є натхненням для серії «Сутінки», в тому числі «Джейн Ейр» автор Шарлотта Бронте і книга Л. М. Монтгомері «Енн із Зелених дахів» і її продовження. Натхненням для кожної книги з цієї серії послужили різні класичні твори: «Сутінки» – «Гордість і упередження» Джейн Остін; «Молодий місяць» – Вільяма Шекспіра «Ромео і Джульєтта»; «Затемнення» – у Емілі Бронте «Грозовий перевал»; і тема «Світланку» – Шекспіра «Венеціанський купець» і «Сон в літню ніч». Також, у романах Маєр

чітко відстежується тема – свобода дій, а також подолання обставин і спокус смертності.

Незважаючи на шалений успіх по всьому світу, багатомільйонні накладі і успішні голлівудські екранізації, серед критиків та інших письменників Стефані Маєр не користується великою пошаною. Професійні літератори часто критикують її за вторинність сюжету і слабкі стилістичні навички.

З іншого боку, молоді читачі з усього світу перебувають в захваті від її творів. У відгуках про книги Стефані Маєр вони не перестають захоплюватися незвичайною задумкою, цікавим оточенням і сконцентрованістю письменниці на складних взаєминах і почуттях головних героїв, які занадто різні, щоб бути разом, але при цьому їх непереборно тягне один до одного.

Список використаних джерел:

1. Кульчицька О. В. Динаміка семантики та стилістики пейоративів (на прикладі «Господиня» Стефані Майєр) (Dynamic of pejorative's semantic and stylistic) // Випуск 115. – Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград: РВВ КПУ ім. В. Винниченка, 2018. – С. 278–282.

2. Кульчицька О. В. Структура пейоративних прикметників у описі персонажів циклу романів «Сутінкова Сага» Стефані Майєр (на матеріалі циклу романів «Сутінкова Сага» Стефані Майєр) (The structure of pejorative adjectives in the description of the main characters in Stephanie Meyer's novels) // Вісник Львівського університету. Серія: «Іноземні мови». – 2018. – Вип. 19. – С. 263–268.

РОМАНСЬКІ, GERMANСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Карпюк Ф.В.

старший викладач,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ІТ-ФАХІВЦІВ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Сучасний етап розвитку суспільства відзначений новою освітньою парадигмою, для якої характерні зміни у змісті, цілях та методах освіти, концептуальних ідеях та ціннісних настановах. Така зміна орієнтирів диктує пошук нових шляхів та методів викладання іноземних мов студентам ВНЗ для того, щоб вони змогли оволодіти іноземними мовами, сформувати професійну компетентність та бути конкурентоспроможними на міжнародному ринку праці.

На необхідності оволодіння іноземною мовою наголошено в законі України «Про освіту» (2017), де формування іншомовної комунікативної компетенції віднесено до ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності. Відповідно до освітньо-професійних програм підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань «Інформаційні технології» дисципліна «іноземна мова» входить до переліку обов'язкових, а здатність спілкуватися іноземною мовою відносять до загальних компетентностей майбутніх фахівців в галузі інформаційних технологій [1; 2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про зростання інтересу дослідників до проблем формування іншомовної компетенції майбутніх фахівців для різних галузей промисловості [3; 4]. Не зважаючи на наявні здобутки у розв'язанні проблеми формування іншомовної компетенції, практика викладання свідчить про необхідність подальших досліджень у даному напрямку, оскільки методика викладання іноземних мов студентам немовних

спеціальностей розроблена недостатньо. Це стосується, зокрема, формування іншомовної комунікативної компетенції студентів галузі знань «Інформаційні технології». Необхідність розробки методики викладання іноземної мови студентам згаданої галузі обумовлює актуальність дослідження.

В умовах постійно зростаючих вимог до сучасних спеціалістів, з одного боку, та скорочення навчального навантаження, з іншого, забезпечення належного рівня професійної підготовки майбутніх фахівців в галузі інформаційних технологій та оволодіння ними іноземними мовами, на наш погляд, можливе, зокрема, завдяки застосуванню нового компетентісного підходу до викладання іноземних мов, пошуку нових індивідуально-творчих, особистісно-орієнтованих форм і методів навчання, використанню сучасних тематично-організованих навчальних матеріалів, електронних курсів або підручників, автентичних мультимедійних навчально-методичних комплексів, різноманітних інформаційних ресурсів та комп'ютерних програм. Можна говорити й про те, що за останні два роки відбулася глобальна комп'ютерна революція, коли у зв'язку з нагальною потребою, використання комп'ютерних технологій, з їх величезними універсальними можливостями, стає актуальним з усіх навчальних дисциплін, зокрема й у викладанні іноземних мов.

Викладання дисципліни «Іноземна мова» студентам галузі знань «Інформаційні технології» забезпечується нашою кафедрою за рахунок впровадження навчально-методичних комплексів, що враховують дійсні потреби студентів. Традиційні навчальні матеріали підкріплені онлайн компонентом, електронними підручниками, мультимедійними навчальними програмами або мобільними додатками, які використовуються для розвитку основних видів мовленнєвої діяльності. Студенти мають можливість обирати як, де і коли вони будуть самостійно навчатися. Вони також дають можливість здійснювати поточний, тестовий і підсумковий контроль рівня мовної підготовки студентів. До переваг використання таких комплексів можна, зокрема, віднести розвиток мотивації, інтенсифікацію процесу навчання, створення умов для самостійної роботи та комфортного середовища навчання. Таким чином,

посилюються ефективність і продуктивність вивчення іноземної мови, при цьому використовуються сучасні прийоми і технології навчання.

Одним зі складників формування іншомовної комунікативної компетенції майбутнього ІТ фахівця є розвиток лексичної компетенції. Важливість і необхідність оволодіння лексичною компетенцією для розв'язання комунікативних завдань спілкування логічно впливає з практичної мети викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах. Професійне спілкування неможливе без засвоєння професійної лексики, уміння використовувати її у різноманітних розмовних ситуаціях, вільно оперувати різними лексичними категоріями. Формування лексичної компетенції у студентів, на нашу думку, повинно відбуватися із застосуванням таких методів роботи, що розвивають здатність оперативно виявляти ключові слова, дозволяють інтуїтивно розуміти смисл лексичних одиниць на основі здогадування за контекстом, сприяють активізації лексико-граматичних знань, їх диференціації та закріпленню, поглиблюють безперекладне іншомовне мислення та інтуїтивну без перекладну діяльність іноземною мовою, поглиблюють розуміння усної чи письмової мови, розкриття повної семантики кожної мовної одиниці.

Курс «іноземної мови» для студентів галузі знань «інформаційні технології» передбачає зокрема вивчення та розрізнення лексичних одиниць, пов'язаних з професіями у галузі інформаційних технологій: *software engineer, hardware engineer, blog administrator, help desk technician, DTP operator, network administrator, webmaster, computer security specialist*; складовими частинами комп'ютера та операційної системи: *hardware, software, input, output, scanner, webcam, processor, chip, control unit, arithmetic logic unit, register, expansion slot, motherboard, system clock, bus, main memory, gigahertz, etc.*; інтернет та комп'ютерними мережами, он-лайн послугами: *username, password, firewall, hacker, cracker, cookies, Trojans, spyware, adware, checkout, padlock, Wi-Fi, wireless, hotspot, newsgroup, chat, mail server, username, domain name, attachment, spam, website, hyperlink, search engine, download, blog, podcast, peer-to-peer, shopping cart, internet auction, outbid, phishing, cyber café, netiquette, piracy, spoofing, etc.*; професійною розробкою програмного забезпечення, програмуванням,

мовами програмування: *flowchart, coding, machine code, debugging, source code, object code, low-level language, high-level language, assembler, markup tag, FORTRAN, COBOL, PASCAL, BASIC, Visual Basic, C++, Java, HTML, XML, Voice XML, etc.*; комп'ютерною графікою: *bitmaps, vector graphics, resolution, jagged, filters, composite, fractals, marquee, crop, paintbrush, paint bucket, text flow, etc.*; веб дизайном: *web page, home page, blog, HTML, tag, web editor, body text, background, frames, hyperlink, RSS, Java applet, plug-in* та ін. Студенти можуть самостійно за допомогою контексту, або набутого раніше досвіду, визначити особливості вживання тих чи інших лексичних одиниць, що використовуються в сфері інформаційних технологій і, на перший погляд, можуть становити труднощі: *dual core, solid-state technology, nor or nand gates, moblog, solid modeling, apps, move tool, Blu-ray, eyedropper, phishing, drop-down menu, platesetter, gizmo, darknet, terra, lapper, firewall, dual layer, flame war, trolling, back up, to collate, ma in*. Особливу увагу слід звернути вивченню та розрізненню абревіатур: *ISP, FTP, ADSL, TCP, IP, GIS, ALU, RAM, ROM, DIMM, BIOS, ASCII, CPU, CD-RW, DVD-R, CD-ROM, DVD-RW, DAW, OCR, CSS, XML, HTML, COBOL, PDA, C-drive, CTP, CAD, VPN* та ін. Важливе значення має відбір текстів та постановка таких завдань до них, які б передбачали вільне висловлювання студентів. На завершальному етапі формування лексичної компетенції акцент ставиться на виконанні завдань здебільшого в інтерактивних формах, спільної роботи проблемного і пошукового характеру, які дають поштовх для формулювання висловлення студентами власної думки і відображають реальні ситуації професійного спілкування.

Важливо зацікавити студентів у вивченні іноземної мови, викликати в них позитивне ставлення до предмету, вмотивувати необхідність володіння іноземною мовою. Особистий досвід кожного студента повинен враховуватися під час використання розвивальних можливостей занять, мотивація для студента має велике значення під час його навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно, навчальні матеріали, що використовуються викладачами мають бути орієнтовані на спеціальність, використовувати сучасну методику, розвивати не лише мовленнєві, але й професійні вміння.

Сьогодні, коли знання іноземної мови стає необхідним для кожного громадянина, а акцент освіти зміщується у бік задоволення потреб особистості та її розвитку, іншомовна компетенція набуває все більшого значення. Оновлення цілей навчання у наш приносить до якісно-нових підходів до змістової та організаційно-методичної сторін викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах, що вимагає від викладачів-практиків та науковців постійного пошуку засобів викладання. Використання у навчальному процесі розглянутих прийомів і способів формування іншомовної комунікативної компетенції сприятиме інтенсифікації навчального процесу, формуванню у студентів професійної компетенції, здатності орієнтуватися у сучасному світі та реалізовувати себе.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#top>
2. Освітньо-професійна програма підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 1222 Комп'ютерні науки.
URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/17725>
3. Довгань Л.І. Формування англійської комунікативної компетенції майбутніх маркетологів у закладах вищої освіти. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*. 2020. № 20. Т. 1. С. 116–119.
4. Клочко В.І., Прадівляний М.Г. Формування професійно спрямованої іншомовної компетентності фахівців технічних та економічних спеціальностей засобами сучасних інформаційних технологій [Текст] : монографія. Вінниця : ВНТУ, 2009. 196 с.

Пудровська М.М.

старший викладач,

Національна академія Національної гвардії України

ЗАПОЗИЧЕННЯ, ЯК СПОСІБ ВІДОБРАЖЕННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Вступ. Запозичення в різних мовах по-різному впливають на збагачення словникового запасу. У деяких мовах вони не мали такого впливу, який міг би істотно вплинути на словниковий запас мови. В інших мовах запозичення в різні історичні епохи мали настільки значний вплив на словниковий запас мови, що навіть службові слова, такі як займенники, прийменники, запозичені з інших мов, витіснили оригінальні службові слова. Оскільки жива мова – явище, що постійно розвивається, в неї вступає щось нове, зникає непотрібне, зайве, то для вчених, що працюють в області лексикології, виникає безліч питань, які потрібно вирішити.

Ціль роботи є ознайомлення з великим матеріалом, накопиченим в лінгвістиці, з урахуванням наявності різних думок з цього питання, а також представлення його основних аспектів, розгляд проблем запозичення в результаті міжкультурної взаємодії.

Матеріали та методи. При вивченні призначеної теми були використані: метод аналізу джерел, метод порівняння та метод систематизації.

Результати й обговорення. Запозичення є одним з фундаментальних понять лінгвістики (в першу чергу історичної лексикології, соціолінгвістики і контактології), які мають довгу історію досліджень як в українській, так і в зарубіжній науці. Запозичення це процес використання елементів однієї мови в іншій, таким чином, обумовлено лінгвістично діалектично суперечливим характером мовного знака: його свавіллям як силою, що дозволяє запозичення і мимовільність як перешкоду для запозичення. Цим, мабуть, пояснюється той факт, що процес запозичення в сучасній мові, за наявними даними, дуже непродуктивний і в кількісному вираженні значно поступається таким процесам як словотворення і семантична деривація.

Проблема в тому, що за довгу історію свого розвитку майже будь-яка мова прийняла значну кількість іноземних слів, так чи інакше проникли в словник. Серед цих слів є як службові слова, так і словотворчі морфеми. Така, наприклад, велика кількість запозичених слів в англійській мові породила деяких лінгвістів, щоб стверджувати, що англійська мова втратила свою ідентичність, що це «гібридна мова».

Збагачення лексики мови за рахунок словника інших мов, як правило, є наслідком різних політичних, економічних, торгових відносин. Зауважимо, що загальноприйнятого визначення поняття культури не існує, але якщо розглядати культуру як «сукупність промислових, соціальних і духовних досягнень людей», то все, що пов'язано з навколишньою людиною, сприйняте і перетворене нею реальністю, від повсякденних предметів до абстрактних філософських категорій, в якійсь мірі пов'язане з культурою. При цьому при будь-якій міжетнічній взаємодії обмінюється культурною інформацією, що, в свою чергу, не може не позначитися на мові [3].

Будь-яка мова протягом усього свого існування зазнала і переживає зміни обумовлені постійним поповненням її словникового запасу з інших мов. Процес запозичення завжди був досить складним і багатограним [1]. Часто при запозиченні з'являється нове слово разом з новою реальністю, яка не існувала в культурі носіїв запозиченої мови, тому не зафіксована в лінгвістичній картині світу. У деяких випадках запозичене слово походить як синонім слова, яке вже існувало в словнику запозиченої мови (наприклад, слова «імпорт» і «експорт» з'явилися як синоніми російських слів «імпорт» і «експорт»). Причини такого дублювання слів можуть бути різними: прагнення до термінології, особливо коли запозичене слово є міжнародним терміном, або вміння підкреслити будь-який конотативний відтінок, незрозумілий в оригінальному слові, а іноді і просто мода на іноземну мову, що характерно для сленгових запозичень.

Екзотичні слова не тільки називають реалії, не відомі носіям мови запозичення, вони можуть нести в своїх значеннях вказівку на певну специфіку культури даного народу, особливості його звичаїв, його менталітету. Використовуючи в іншій мові, таке слово, позначаючи

відповідне поняття, як ніби переклад частини іншої культури, що передається людям, які не є носіями цієї культури [2].

Висновки. Процес запозичення слів з однієї мови в іншу є досить складний і неоднозначний, але допомагає простежити історію формування лексики запозиченої мови, характер її зв'язку з іншими мовами, а також для розуміння певних причин запозичення слів з інших мов. Кожна мова – це не просто поєднання лексики і граматики, а й передавач культури того або іншого народу, його світогляд та світосприйняття. Відповідно, навіть одне запозичене слово, яке потрапляє в іншу мову, несе з собою невеликий шматочок цієї культури, до якої воно належить. Таким чином, за допомогою запозичень можна відтворити досить повну картину світу, де запозичені слова явно не грають останню роль, але значно збагачують мову господаря, надаючи їй завершену форму.

Список використаних джерел:

1. Вольнова Д.Н. Иностранные заимствования как один из источников словарного состава английского языка. Современные научные исследования и инновации. 2014. № 12. Ч. 3. [Електронний ресурс].
2. Роль заимствований в межкультурной коммуникации. Режим доступа: <https://mir-nauki.com>
3. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М., 2000.

ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Гриценко А.А.

студентка,

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

ЛІНГВІСТИЧНА ПАРАДИГМА ЯК ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНОЇ ГУМАНІТАРНО-НАУКОВОЇ МЕТОДОЛОГІЇ

Кожен новий етап у розвитку лінгвістичної науки характеризується подальшими змінами на погляди інтерпретації мовних явищ. Відповідно, різні розуміння природи мови та підходи до її дослідження варіюються, що підвищує ефективність дослідження мови в різних аспектах, на різних рівнях і з різних ракурсів. Саме такий, «новий погляд на старий зміст» й утворює явище «парадигми», яке перебуває в центрі лінгвістичної уваги вже тривалий час і потребує ретельного аналізу та узагальнення, що й зумовлює актуальність дослідження. З огляду на це, метою нашої роботи є аналіз процесу зародження лінгвістичної парадигми, різних поглядів на поняття та систематизація його типів.

Ф. де Сосюр – перший дослідник в лінгвістичному дискурсі, який досліджував поняття «парадигма» та визначив його як певну сукупність форм одного й того ж слова. Також, значний внесок у вивчення наукової парадигми, її методологічного потенціалу під час розвитку сучасної методології внесли такі дослідники, як: І. Голубовська, І. Корольов, Т. Кун, О. Леута, Б. Манчул, М. Марчук, О. Селіванова, Р. Ситняк та інші.

Відтак, Т. Кун парадигму класифікує як: «визнані всіма науковими досягненнями, які впродовж певного часу дають науковому співтовариству модель постановки проблем і їх розв'язків» [2, с. 17].

Модерна лінгвістика під науковою парадигмою визначає систему поглядів на мову, яка є основною на кожному етапі історії

лінгвістичних учень та окреслює предмет і принципи мовознавчих досліджень відповідно до культурно-історичного і філософського контексту епохи [3, с. 10–11].

Для молоді парадигми мовознавства характерні нові настановчо-пізнавальні параметри: експансія до інших наук (експансіонізм), антропоцентризм, функціоналізм та когнітивізм у вивченні мовних явищ, пояснювальний характер тлумачення мовних феноменів (експланаторність), аксіологічність, прагматизм [1, с. 10].

Під час вивчення даного поняття О. Леута у своїй праці «Сучасна парадигма лінгвістики – проблеми й перспективи» виділяє три основні наукові парадигми, які визначили основні етапи становлення світової лінгвістичної думки. А саме: лінгвістичну компаративістику, структурно-системну, комунікативно-прагматичну [3, с. 11].

Іншу класифікацію пропонують І. Голубовська та І. Корольов. На їх глибоке переконання, науковці визначають систематичну модифікація доміанти трьох або чотирьох основних парадигм наукового дискурсу.

По-перше, особливого значення в лінгвістиці набула XIX ст. набула генетична, порівняльно-історична або еволюційна парадигма.

Домінуючою в першій половині XX ст. була таксономічна або системно-структурна парадигма, що базувалась на таких засадах: «синхронічності лінгвістичного опису, онтологічного дуалізму інваріантів і варіантів мовних одиниць, системності мови, її рівневої ієрархії, наявності системних відношень на всіх мовних рівнях».

Наступна, прагматична або комунікативно-функціональна парадигма, розбудова якого припала на другу половину XX ст. Вона спричинила переосмислення мовознавчих досліджень стосовно аналізу людського чинника в мові, діяльній та телеологічній поведінки мовної системи в комунікативному середовищі. Тобто, сутність мови почала обговорюватись як певний інструмент збільшення ефективності та досягнення людиною тріумфу, оптимізації інтерактивних відношень мовців у комунікативній ситуації, різних типах дискурсу.

Останньою, але не менш значущою є когнітивна або когнітивно-дискурсивна парадигма, що спрямована на тлумачення безперервних

кореляцій та взаємозв'язків між мовою або мовними продуктами та структурами знань, операціями мислення та свідомості [4, с. 16].

Поняття «зміни парадигми», на думку дослідників, означає заперечення настанов і принципів попередньої, що не завжди відбувалося в історії мовознавства. Наприклад, при переході від системно-структурної до прагматичної, адже системність залишалася і принципом функціонально-комунікативної, і найсучаснішої, синергетичної парадигми.

М. Макаров наголошує на тому, що перехід від однієї домінуючої парадигми до іншої не передбачає її буквальну заміну чи повне заперечення, а, скоріше, виражається у зміні наукових метафор, поглядів на мову, нових пріоритетах, методах і перспективах, що у «знятій» формі містять ідеї й досягнення попередників.

М. Алефіренко зазначає, що домінування однієї з парадигм зберігається до тих пір, поки несумісні з нею мовні факти не руйнують її методологічної доктрини. Нагромадження протиріч в певній парадигмі спричиняє формування частин нового знання, зародження наукових напрямів, а згодом – кризову ситуацію, що спричиняє руйнування підвалин старої парадигми і закладається підґрунтя нової. Тобто, до тих пір поки нова парадигма не набере достатньої ваги, вона зазнає утисків із боку представників попередньої. Так відбувалося при переході до лінгвістичного функціоналізму, і так само сьогодні відбувається становлення когнітивно-дискурсивної парадигми [5, с. 45].

Лінгвістична парадигма є складним і диференційованим явищем у науково-методологічному дискурсі, що сягає своїм етимологічним корінням античності, та не припиняє домінувати на кожному етапі історії лінгвістичних учень. Вона спрямовує дослідників на виявлення ціннісних аспектів досліджуваної наукою реальності, тому що будь-яке знання виражається мовними засобами.

З огляду на все сказане, зрозуміло, що методологічний потенціал поняття і досі цілковито не вичерпано, про що свідчать різні спроби експлікувати його зміст у найрізноманітніших епістемологічних контекстах, одним із яких є лінгвістична дослідницька програма філософії та методології науки.

Список використаних джерел:

1. Голубовська І. О., Корольов І. Р. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики: курс лекцій. – Київ, 2011. – 223 с.
2. Кун Т. Структура научних революцій. – Москва, 1975. – 288 с.
3. Леута О. Сучасна парадигма лінгвістики – проблеми й перспективи. Філологічні науки. Випуск 4. – Київ, 2012. – С. 10–15.
4. Манчул Б., Марчук М. Лінгвістична парадигма в структурі гуманітарно-наукової методології // Збірник наук. праць. – Вип. 621-622 // Філософія. – С. 59–65.
5. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. – Полтава, 2008. – 712 с.

Кінащук А.В.

аспірантка,

Науковий керівник: Деменчук О.В.

доктор філологічних наук, професор,

Рівненський державний гуманітарний університет

ОБРАЗ-СХЕМИ ЯК ОДИН З АСПЕКТІВ КОГНІТИВНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ІРРАЦІОНАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ, АНГЛІЙСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОВ)

Сучасні студії з лінгвістики охоплюють когнітивний, функціональний та синергетичний напрями. Мовознавці здійснюють свої дослідження, вивчаючи такі питання, як-от: статус моделі у лінгвістичних науках та її реалізація у когнітивному моделюванні (І. Ремхе), семантична структура як основа опису мови у межах функціонального синтаксису (А. Мустайокі), синергетична єдність лінгвістики та інших наук (С. Гураль, Г. Петрова, В. Смокотін). У руслі когнітивної лінгвістики провадили свої розвідки як вітчизняні (С. Жаботинська, О. Селіванова), так і зарубіжні (М. Джонсон, Дж. Лакофф, О. Падучева, З. Попова, Й. Стернін) науковці. У полі зору дослідників були: фреймові моделі простору на матеріалі французької та російської мов (З. Абдюкова), концептуальні блоки та метафоричні концепти як засоби вираження категорії кількості у німецькій та

російській мовах (А. Ноздріна), образ-схеми в аналізі семантики дієслів дії в англійській та італійській мовах (П. Вернілло), що засвідчує актуальність зіставних студій з когнітивної лінгвістики, зокрема, на предмет вивчення образ-схематичного моделювання семантики окремого класу слів у різних мовах.

Мета розвідки – дослідити образ-схеми як один з аспектів когнітивного моделювання ірраціональної лексики (на матеріалі української, англійської та німецької мов).

У дослідженні виокремлюємо ірраціональну лексику як окремий семантичний клас слів на позначення тих аспектів світосприймання людини, що не пов'язані з раціональним мисленням та виникають без участі розуму людини, пор.: *імпульс / impulse / der Impuls; інсайт / insight / die Einsicht; прогнозувати / foretell / vorhersagen; несвідомо / unconsciously / unbewusst* та ін.

Для моделювання семантики окремих класів слів когнітивісти послуговуються не лише фреймами та концептами, а й образ-схемами.

М. Джонсон трактує образ-схему як динамічну модель, що функціонує як абстрактна структура образу і сформована на основі загального досвіду. Дослідник наголошує на тому, що сама схема не є конкретним насиченим образом або ментальною картиною, а швидше представлена як абстрактний зразок, що може проявитися у яскравих образах, відчуттях та подіях. Такі образ-схеми є тими структурами, що організовують наші ментальні уявлення на більш загальному та ментальному рівні. Дж. Андерсон також провадить думку про абстрактність образ-схем, однак наголошує на тому, що вони не обмежені лише візуальними властивостями. Це означає, що образ-схеми наділені кінестетичним характером: вони не прив'язані до жодної перцептивної модальності та слугують як повторювані зразки (шаблони) з метою ідентифікації нескінченних образів, відчуттів для об'єктів та подій, структурованих відповідним шляхом [7, с. 2, 24].

За А. Самігулліною, образ-схеми наділені значною пояснювальною силою в аспекті «розпредмечування» найбільш важливих аспектів функціонування уяви та мисленнєвої діяльності *homo loquens*. Дослідниця переконує, що одна і та ж образ-схема здатна актуалізуватися у різних когнітивних доменах, оскільки внутрішня структура кожної може бути переосмислена метафорично [3, с. 102].

К. Рахіліна вважає, що образ-схеми (за формулюванням дослідниці – топологічні схеми) відображають просторові зв'язки та взаємодії конкретних об'єктів, а також є донорською зоною для абстрактних ситуацій [2, с. 307].

М. Джонсон виокремлює такі типи образ-схем, як-от: «ВМІСТИЩЕ» («CONTAINER»), «МАРШРУТ» («PATH»), «СИЛА ПРОТИДІЇ» («COUNTERFORCE»), «ПРИМУС» («COMPULSION») та ін. [7, с. 44].

Семантику ірраціональної лексики моделюємо, послуговуючись найбільш репрезентативними образ-схемами «ВМІСТИЩЕ» («CONTAINER») та «ПРИМУС» («COMPULSION»).

М.Джонсон характеризує образ-схему «ВМІСТИЩЕ» («CONTAINER») як таку, що обмежує певний простір, коли «дещо» (something) перебуває всередині цього простору (in) або поза ним (out) [7, с. 39]. Під певним простором розуміємо той безсвідомий стан (стан осяяння, інсайту, очмани, підсвідомості тощо), у якому перебуває пацієнт, коли здійснює ірраціональні вчинки, пор.: укр. *Голос бринить у моїй підсвідомості, і я чую його всім своїм єством* [1]; *My first experience with my own subconscious state was in a guided meditation with my drama teacher in high school* [9]; нім. *Ich hatte im Unterbewußtsein, als ich nach Hause fuhr, eine entsprechende Sorge gehabt* [6].

Реалізація образ-схеми «ПРИМУС» («COMPULSION») передбачає наявність непереборної зовнішньої сили, яка приходить нізвідки, має задану величину, рухається за заданим «маршрутом» (path) та має свій напрям (direction) [7, с. 45]. Такою зовнішньою силою вважаємо ірраціональність, позаяк джерело її походження досі не з'ясовано однозначно, пор.: укр. *Абдулаєв нюхом чує, що в хаті хтось є* [4]; англ. *Something bad is going to happen tonight – I can feel it in my bones* [5]; *Da dein Bauchgefühl der älteste und ursprünglichste «sechste Sinn» ist, den du hast, ist es der, auf den du dich am meisten verlassen kannst* [11]. Величина непереборної сили є достатньою для того, щоб змусити пацієнта слідувати їй, пор.: укр. *Інтуїція, яка ніколи не була моєю сильною стороною, тепер спрямовувала мене до єдино правильного рішення, як рука влучного мисливця спрямовує сніг* [1]; англ. *And it is her intuition that she is dependent on for finding just the right thing to muse about to* [9]; нім. *Mit Hilfe der Intuition werden wir die scheinbar*

unbeugsame Feindschaft besiegen, die unser menschliches Fleisch vom Metall der Motoren trennt [6], а маршрут та напрям орієнтовані на вирішення тієї ситуації, в якій опиняється пацієнс, пор.: укр. *Ці сосни і ці вітри були заодно з його ворогами...і замість того, щоб покірно чекати цього невідворотного наближення, я знову побіг, але підганяв мене вже не розум, друге дихання дав мені сліпий інстинкт* [1]; англ. *Her instincts took over and she dived on the escaping thief* [8]; нім. *Ich rieche Bäume, bevor ich mit ihnen zusammenstoße, ein innerer Kompaß lenkt mich immer in die günstigste Himmelsrichtung, das sind Instinkte, über die nur ein Blaubär verfügt* [6].

На сучасному етапі когнітивне моделювання представлене як дієвий засіб інтерпретації семантики окремого класу лексики шляхом конструювання не лише концептів та фреймів, а й образ-схем. Ірраціональна лексика презентована як семантичний клас на позначення ірраціональних проявів у поведінці людини. Корпусні та словникові статті української, англійської та німецької мов засвідчують ресурсність досліджуваного матеріалу у зіставному аспекті. Відповідно до класифікації М. Джонсона у розвідці змодельовано образ-схеми «КОНТЕЙНЕР» («CONTAINER») та «ПРИМУС» («COMPULSION»), кожна з яких роз'яснює механізм актуалізації та функціонування явища ірраціональності у поведінці людини.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у детальному моделюванні образ-схем ірраціональної лексики відповідно до класифікації М. Джонсона у зіставному аспекті.

Список використаних джерел:

1. Корпус української мови. URL: <http://www.mova.info/corpus.aspx> (дата звернення: 10.05.2020).
2. Рахилина Е.В. Когнитивная семантика: История, Персоналии, Идеи, Результаты. *Семиотика и информатика*. 1998. № 36. С. 274–322.
3. Самигулина А. Понятие «образ-схема» в современных исследованиях по когнитивной лингвистике. *Вестник Челябинского гос. у-та. Серия : Филология. Искусствоведение*. 2008. № 11. С. 101–106.
4. Сучасний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення: 10.05.2020).

5. The Free Dictionary by Farlex. URL: <https://idioms.thefreedictionary.com> (дата звернення: 10.05.2020).

6. Digitales Wörterbucher der Deutschen Sprache. URL: <https://www.dwds.de/> (дата звернення: 10.05.2020).

7. Johnson M. The Body in the Mind. Chicago and London : The University of Chicago Press, 1987. 233 p.

8. Oxford English Dictionary. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/> (дата звернення: 10.05.2020).

9. The British National Corpus. URL: <https://www.english-corpora.org/bnc/> (дата звернення: 10.05.2020).

10. Staff G. How to Access your Subconscious Mind in 4 Steps. URL: <https://www.gaia.com/article/4-steps-access-your-subconscious> (дата звернення: 20.05.2020).

11. Trewisan U. Bauchgefühl! 7 Bauchgefühle, die du niemals ignorieren darfst! Safety Energetics. URL: <https://www.safety-energetics.de/blog/bauchgefuehl/> (дата звернення: 10.05.2020).

Коваль Т.В.

магістрантка;

Цьох Л.Й.

доцент,

Ужгородський національний університет

**СТРУКТУРНА КЛАСИФІКАЦІЯ ТЕРМІНІВ
УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВИХ ТЕКСТІВ
В ГАЛУЗІ КОМП'ЮТЕРНОЇ ЛІНГВІСТИКИ:
ЯКІСНІ ТА КІЛЬКІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ**

Мета нашого дослідження – вивчити структурні особливості термінологічної складової українських наукових текстів в галузі комп'ютерної та математичної лінгвістики на матеріалі наукової періодики, а саме Вісника Національного університету «Львівська політехніка» – «Комп'ютерна та математична лінгвістика». Оскільки матеріал будь-якого дослідження в корпусній лінгвістиці має бути хронологічним та тематично однорідним, то для матеріалу дослідження

обрано 26 статей, опублікований у збірнику під рубрикою «Комп'ютерна та математична лінгвістика» у № 673 [1] та 689 [2].

Дослідження проводилось за наступним алгоритмом. Спочатку було укладено корпус текстів з комп'ютерної лінгвістики, далі – проведено текстову розмітку корпусу з використанням тегів, щоб виокремити терміни: <trm> ... </trm>, а потім тексти були опрацьовані спеціально написаною комп'ютерною програмою, в результаті чого виник список термінів. Наступний етап – створення джерельної бази дослідження. Список був перенесений в середовище Microsoft Excel, де були видалені повтори, визначено категоріальну приналежність термінів, їх структурні характеристики, частиномовні моделі, довжина, способи творення та проведено квантитативні дослідження.

Серед досліджених термінів, які функціонують у текстах з комп'ютерної та математичної лінгвістики виявилось 236 однокомпонентних і 553 багатоконпонентних одиниць (які налічують дві і більше кореневі морфеми), що становить 29,91% і 70,08% відповідно. Це характеризує загальну тенденцію сучасного термінотворення, яка полягає у використанні складних синтаксичних одиниць. С. Гриньов стверджує, що «60-95% термінів в сучасних європейських мовах – це багатоконпонентні одиниці» [3, с. 141]. Довжина багатоконпонентних термінів представлена у таблиці 1.

Таблиця 1

Довжина багатоконпонентних термінів

Довжина терміну	Кількість	%
двокомпонентні	446	69,44%
трикомпонентні	124	20,25%
чотирикомпонентні	34	5,61%
пятикомпонентні	21	3,44%
більше	9	1,27%
Всього	634	100,00%

Джерело: розроблено авторами

До найважливіших характеристик багатоконпонентних термінів належать частиномовна модель, яка визначає структуру мовної одиниці. Існує залежність між частиномовною моделлю та категоріальним видом терміна. Багатоконпонентні терміни, які

функціонують у текстах з комп'ютерної лінгвістики, описуються 24 частиномовними моделями (табл. 2). Із цієї кількості 23 припадають на інтрагалузеві терміни, тобто спеціальні терміни власне комп'ютерної лінгвістики, 13 – на екстрагалузеві, тобто спеціальні терміни суміжних галузей, й лише 3 – на загальнонаукові терміни. Спільними для трьох категорій є три частиномовні моделі: *прикметник + іменник, іменник + іменник, прикметник + іменник + іменник*.¹

Таблиця 2

Частинимовні моделі багатоконпонентних термінів

№	Частинимовна модель	І	Е	З	Кількість	%
1	AN	192	152	23	367	57,89%
2	NN	46	18	9	73	11,51%
3	ANN	57	10	2	59	9,31%
4	AAN	33	16		49	7,73%
5	NAN	18	4		22	3,47%
6	NNN	11	3		14	2,21%
7	ANNN	1	2		11	1,74%
8	AANN	1	6		8	1,26%
9	ANprepAN	1	4		5	0,79%
10	NANN	1	4		5	0,79%
11	AAAN	1	4		3	0,47%
12	NNNN	1			3	0,47%
13	NprepNN	1	2		3	0,47%
14	AANAN		1		2	0,32%
15	AANprepNNprepN	1			1	0,16%
16	ANAAN	1			1	0,16%
17	ANNNANANANN	1			1	0,16%
18	ANNNN	1			1	0,16%
19	NNNAN	1			1	0,16%
20	NNNNprepN	1			1	0,16%
21	NNprepAN	1			1	0,16%
22	NNprepN	1			1	0,16%
23	NprepAN	1			1	0,16%
24	NprepN	1			1	0,16%
	Всього	374	226	34	634	100,00%

Джерело: розроблено авторами

¹ У таблиці вжито такі умовні позначення: N-іменник, A-прикметник, rprep-прийменник, І-інтрагалузевий термін, Е-екстрагалузевий термін, З-загальнонауковий термін.

Представлена таблиця, якщо не рахувати останній три стовпець (у якому наведена відносна частота), є прикладом спряженої таблиці. Її аналіз за методом хі-квадрат свідчить, що існує залежність між частиномовною моделлю та категорією термінів.

Серед інтрагалузевих термінів продуктивними є такі моделі: NN, AN, NNN, ANN, NAN, ANNN. У цьому переліку продуктивність кожної наступної моделі менша, ніж попередньої (різниця статистично значуща). Майже половина багатокomпонентних термінів належить до моделі AN та NN. Домінування утворень цього типу, можливо, пояснюється, з одного боку, тенденцією до лаконічності та спрощення мовних форм, з іншого – широким діапазоном відношень, які здатна передавати ці конструкції NN.

Серед екстрагалузевих термінів моделі NN та AN мають приблизно однакову продуктивність. Статистично значуща різниця продуктивності спостерігається у парах AN :: NNN та ANN :: NAN. Серед загальнонаукових термінів лише пара NN :: AN демонструє значущу різницю.

Якщо порівнювати продуктивність однієї й тієї самої частиномовної моделі у двох категоріях термінів – інтрагалузевих та екстрагалузевих (загальнонаукові у зв'язку з малою кількістю багатокomпонентних одиниць не беремо до уваги), – то статистично значуща різниця спостерігається лише щодо моделі AN. Терміни, побудовані за нею, частіше (у відсотковому аспекті) спостерігаються серед екстрагалузевих одиниць.

Як зазначає С. Дерда, процес формування термінології з комп'ютерної лінгвістики не відзначається якоюсь особливою специфікою – він відбувається аналогічно до всіх комплексних наук [4].

Формування термінів з комп'ютерної лінгвістики відбувається традиційно – шляхом іншомовних запозичень (за правилами української транслітерації) (*ад'юнкт, букмарка, інтерфейс, екстенціонал, браунінг, десигнант, дефініція*); шляхом лексико-словотвірного калькування іншомовних термінів з використанням власних та іншомовних морфемних ресурсів (*мережа, навантаження, безпосередні складники*); шляхом запозичень термінів з інших суміжних терміносистем (зокрема, з їхніх українських версій) (*еквівалент, алгоритм, валентність, зміст/форма, знак, картотека*), а також семантичного переосмислення

загальноживаних слів (реномінацією) (*дерево, вузол, коло, джерело, масив, меню*). Запозичені терміни можуть функціонувати в комп'ютерній лінгвістиці одночасно як перекладні й як транслітеровані (інколи навіть зберігається напис слів латинкою, так, наприклад, *screensaver* – зберігач екрана і скрінсейвер, *bookmark* – букмарка і закладка).

У нашій вибірці виявлено такі способи творення термінів в галузі комп'ютерної лінгвістики: транлітерація, перекладацька транскрипція, переклад, реномінація, національний термін, комбінований термін.

Переважає більшість (68,51%) термінів утворена комбінованим способом. Це характерно для багатоконпонентних термінів, де один із компонентів може бути транслітерованим, інший калькованим і всі вони узгоджені між собою перекладацькою транскрипцією. Серед одноконпонентних термінів – на чільному місці такі способи творення: транлітерація, реномінація (переосмислення звичних понять), запровадження національних термінів. Співвідношення способів творення термінів у галузі комп'ютерної лінгвістики ілюструє діаграма на рис. 1.

Отже, творення термінів комп'ютерної лінгвістики здійснюється за допомогою традиційних способів термінотворення української літературної мови, продуктивність кожного з яких неоднакова. Співвідношення способів творення – комбінований – перекладацька транскрипція – транслітерація – переклад – національний термін – реномінація: 45,8:10,1:6,8:1,9:1,3:1.

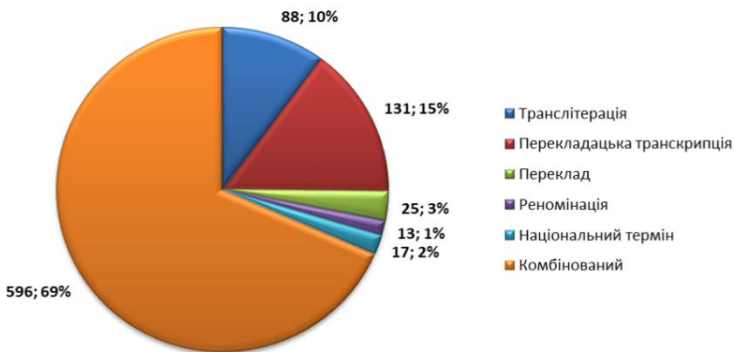

Рис. 1. Способи термінотворення в галузі комп'ютерної лінгвістики

Джерело: розроблено авторами

Список використаних джерел:

1. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. – 396 с. – (Інформаційні системи та мережі; вип. 673).
2. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. – 360 с. – (Інформаційні системи та мережі; вип. 689).
3. Гринев С. В. Введение в терминоведение. – М.: Московский лицей, 1993. – 310 с.
4. Дерда С. М. Українська термінологія в галузі прикладної (комп'ютерної) лінгвістики (логіко-лінгвістичний аналіз): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук: спец. 10.02.01 «українська мова» / Дерда С. М. – Київ, 2007. – 24 с.

Ковалькова Т.В.

аспірант,

Минский государственный лингвистический университет

ЯЗЫКОВАЯ РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ ФЕНОМЕНА ГОСТЕПРИИМСТВА В ИМИДЖЕВОМ ДИСКУРСЕ ГОСТИНИЧНОГО БИЗНЕСА

Согласно данным толковых словарей русского языка гостеприимство подразумевает «радушное отношение к гостям, желание их принимать, хлебосольство» [1, с. 127]. «В целом, требование заботы о госте прочно удерживается всеми народами как одна из ценнейших традиций повседневной культуры» [2, с. 148].

В контексте гостиничного бизнеса феномен гостеприимства приобретает ключевое значение, так как в данном случае радушное отношение к гостю является услугой, которую оказывают за вознаграждение: от качества проявленного гостеприимства напрямую зависит прибыль гостиничного предприятия.

Идея гостеприимства используется гостиницами при формировании положительного имиджа гостиничного предприятия. Акцентирование гостеприимства отеля способствует оказанию хорошего впечатления на потенциальных клиентов, что косвенно

отражается на количестве постояльцев и уровне прибыли коммерческого предприятия.

Материалом исследования послужили тексты, размещенные на корпоративных сайтах белорусских гостиничных предприятий в разделе «о нас», «о гостинице». Методом сплошной выборки нами были выделены текстовые фрагменты с семантическим компонентом «гостеприимный». Также в исследовании был использован метод дискурс-анализа.

Для репрезентации идеи гостеприимства гостиницы стремятся подчеркнуть уровень заботы, которую ощущает человек, став постояльцем отеля:

Отель «Европа»: Тщательно продуманный редизайн отеля «Европа» – это воплощение максимальной заботы об удобстве гостей; Апартамент-отель «Семашко»: Номера оборудованы комфортными спальными местами с ортопедическими матрасами, что даст вам возможность сладко уснуть и также сладко проснуться; «Серебряный Талер»: Мы делаем все, чтобы Ваш отдых был максимально комфортным и уютным. Вас и Ваших близких мы покормим даже ночью. Если Вам понадобится фен, утюг и гладильная доска, чайник – администраторы тут же принесут Вам их в Ваш номер; Кронон парк-отель: Атмосфера тепла, комфорта и уюта в отеле состоит из множества важных компонентов, главный из которых – искренняя забота о госте в сочетании с высоким качеством и разнообразием услуг.

Акцентуация заботы реализуется посредством употребления усилительных эмотивных интенсификаторов предела *максимально* (*максимально* комфортный отдых) и *максимальная* (*воплощение максимальной заботы*), оценочного прилагательного *искренняя* (*искренняя забота о госте*), анафоры (*сладко уснуть, сладко проснуться*), определительного местоимения *все* (*мы делаем все*), выступающего средством гиперболизации прикладываемых организацией усилий, усилительной частицы *даже* (*покормим даже ночью*), словосочетания наречия *тут* с частицей *же* (*тут же принесут*).

«Универсальная бинарная оппозиция «свое-чужое» организует все формы человеческого существования» [3, с. 174]. «Свое»

пространство ощущается как нечто известное, освоенное и приятное, а «чужое» – как неизвестный, неосвоенный, иной мир [2]. В связи с этим гостеприимство подчеркивается демонстрацией интенции максимально приблизить нахождение гостя в отеле к его нахождению в привычных домашних условиях:

«Палац»: В нашем отеле **вы сможете почувствовать себя как дома**; *«Серебряный Талер»*: Мы построили отель для Вас, **чтобы он стал Вашим домом в городе Бресте**; *«Престиж»*: Остановившись у нас, **вы сразу почувствуете дружескую домашнюю атмосферу**.

В предыдущих примерах эффект достигается через апеллирование к крылатому выражению «чувствуйте себя как дома», утрирование (*мы построили отель для Вас, чтобы он стал Вашим домом в городе Бресте*) (истинная цель строительства отеля – получение прибыли, а не обеспечение граждан жильем), использование наречия *сразу* в качестве интенсификатора значения.

Имплицитно демонстрация гостеприимства усиливается указанием на стереотипные национальные характеристики. Например, считается, что белорусы – очень гостеприимный народ, поэтому через метонимическое ассоциирование эта черта переносится на гостиницу, так как она тоже находится в Беларуси:

«HERMITAGE»: Сотрудники отеля **окружат каждого гостя заботой и вниманием в лучших традициях белорусского гостеприимства**; *Туристско – гостиничный комплекс «Лучеса»*: **Ощутите белорусское гостеприимство!**

Для демонстрации радушия, являющегося признаком гостеприимства, используется анафора (*Мы рядом, мы всегда вам рады!*) и аллитерация (*Мы рядом, мы всегда вам рады!*):

Гостиничный комплекс «Green Park»: **Мы рядом, мы всегда вам рады!**

Употребление фонетических техник и фигур речи придает высказыванию выразительность.

Таким образом, языковая репрезентация феномена гостеприимства в имиджевом дискурсе гостиничного бизнеса реализуется посредством подчеркивания заботы об гостях отеля, демонстрации интенции максимально приблизить нахождение гостя в отеле к его

нахождению в привычных домашних условиях, апелляции к этническим стереотипам, акцентирования радушия.

Используемые адресантами сообщений языковые средства (усилительные эмотивные интенсификаторы, оценочные прилагательные, крылатые выражения, определительное местоимение *все*, усилительная частица *даже*, словосочетание наречия *тут* с частицей *же*) придают речи эмоциональную окрашенность. Употребление фигур речи (анафора) и фонетических техник (аллитерация) делают высказывание более выразительным. Данные приемы призваны оказывать влияние на адресата сообщения (потенциального клиента) с целью сформировать в его сознании определенное видение компании.

Список использованных источников:

1. Заякин С.В. Гостеприимство как социологическая проблема / С.В. Заякин // Вестник Сургутского государственного педагогического университета. – Ханты-Мансийский автономный округ Югра: Вестник Сургутского государственного педагогического университета, 2012. – № 2. – С. 127–132.
2. Вейнмейстер, А.В. Гостеприимство: к определению понятия / А.В. Вейнмейстер // Теория и практика сервиса: экономика, социальная сфера, технологии. – Санкт-Петербург: СПбГУСЭ, 2013. – № 2(16). – С. 147–153.
3. Кишина, Е.В. Семантическая оппозиция «свой – чужой» как реализация идеолого-манипулятивного потенциала политических дискурсов / Е.В. Кишина // Вестник Кемеровского государственного университета. – Кемерово: КемГУ, 2011. – № 4. – С. 174–179.

Kopytina Anastasiia

*PhD student, Assistant Lecturer,
Borys Grinchenko Kyiv University*

**SOCIO-CULTURAL FACTORS
OF CONCEPTUAL FIELD CHANGES
(ON THE EXAMPLE OF THE CONCEPTUAL FIELD SPACE)**

Language is alive and changeable as a person. Both of them change according to internal and external reasons. As Jean Aitchison mentioned: *«On the one hand, there are external sociolinguistic factors – that is, social factors outside the language system. On the other hand, there are internal psycholinguistic ones – that is, linguistic and psychological factors which reside in the structure of the language and the minds of the speakers»* [1, c. 143]. In this paper we want to define the socio-cultural (external) factors, the events that happened in 2020 and affected or transformed the subject of lexical-semantic language level – the conceptual field (CF).

First, we should explain that conceptual (lexical-semantic field) is a way of systematizing lexical-semantic level of the language into different groups around one concept or prototype. Its groups go into unpredictable and chaotic correlations: *«Any change in the lexical structure of the language affects the systemic relations. There are often cases when a word, acquiring a new meaning, affects the appearance of similar meanings in all other semantically related words. In other words, there is a semantic «infection» of words of a certain microsystem, as a result of which in systemic associations there is a parallelism of meanings, and often forms»*¹ [2, c. 210]. So, once there are changes in one CF we may trace them in other related fields.

Second, to affect the CF, the socio-cultural factors are limited in their ways: they create new objects, phenomena that need to be named and consequently fixed in some CF; they borrow words to fulfill the lacunae in the description of the situation elements: internal (interdisciplinary connections), external (from another language); they provoke personal associations not motivated by any language need.

¹ Translation by Kopytina A.S.

Third, when we mention the CF changes we must take into account that the modifications may be absorbed only at the first and second periphery of the conceptual fields. The core cannot change, otherwise it's another concept.

We must admit that the reasons/factors of CF changes, the next social-cultural events in 2020, also represent themselves five, closely related to the SPACE, concepts: COVID, INTERNET, WAR, POLITICS and FIRES. These cultural factors did not appear from nowhere recently and they existed before. But we evaluate them (not excluding the other possible factors) as strong socio-cultural reasons that were noticeable this year according to the media, political and personal discourse:

1) **COVID-19** : this phenomenon evaluates *the safety of place*, causes *limited places* in the hospitals, controls *social distancing* and *colours country zones* into green, yellow, orange or red. It used the way of interdisciplinary links and borrowed words from the field SPACE to talk about health and medicine issues. Lexeme *covid* entered CF SPACE as adjective to place, environment: «*In all departments of Zarichne Hospital there are «covid «places»*»¹ [3, o.s.].

2) **INTERNET** : due to the pandemic, this year it became the main *place of life* and all the events now have prefix *online-* (*online-lesson, online-concert, online-interview* etc.). First, the INTERNET CF is subfield of CF SPACE that combined INFORMATION data with SPACE lexemes and appeared due to the socio-cultural factor that created this new phenomenon, new environment in the end of the last century. Second, developing it uses words from the CF SPACE to fulfill the lacunae. The creation of the 5G wireless networks and products created new phenomenon named and fixed in the CF INTERNET. Additionally, it enforced the division of space into «*5G covered*» and «*non-5G covered*»: «*5G is now rolling out in selected areas. In non-5G coverage areas, you'll automatically switch to our 4GX/4G or 3G*» [4, o.s.]. Here we can see that INTERNET created new concept that also intruded the CF SPACE the first way.

3) **WARS**: this year is marked by Armenia-Azerbaijan war, Ukraine-Russia and Iran – Iraq wars that caused *geographically separated people, annexed area, made zones grey, uncontrolled*. Azerbaijan got new

¹ Translation by Kopytina A.S.

territories that belonged before to Armenia and modify inner systems of space organization in the CF SPACE: «*Azerbaijan wins some **land**, while Turkey and Russia carve out spheres of influence*» [5, o.s.]. It also means changes in the association of ordinary people talking about one of the territory giving it new features. CF SPACE lends units to CF WAR to describe the situation elements of this socio-cultural factor.

4) Massive forest **FIRES** in Australia and Brazil were factors to change the attitude *to green zones* that were *providing the planet with oxygen*. Moreover, they forced different animals to change *the environment of existence* that may change *geographical localization of animal species* in general. This socio-cultural factor is changing the space and its conceptual field : «*Already, millions of **acres have burned**, creating dangerous levels of air pollution, **displacing** nearly 90,000 people and killing a billion animals*» [6, o.s.].

5) **POLITICS**: the final fulfillment of BREXit caused the semantic shift in the meaning of the EU and UK concepts. New concept of BREXit entered CF POLITICS by the creation of a new phenomenon. The factor also will be reflected in the connected CF SPACE: «*The 2016 referendum called by May's predecessor David Cameron had delivered a narrow majority in favour of **leaving the EU**, and Brexit had become both a word and a plan*» [7, o.s.].

As a result, we want to define the Coronavirus pandemic, the 5G network creation, the Armenia-Azerbaijan war, Brazil and Australian forest fires and BREXIT as main socio-cultural factors of conceptual fields modifications in 2020. INTERNET, WAR, COVID, POLITICS, FIRES and SPACE are five interrelated conceptual fields that represent these historical events and undergone lexical-semantic changes. In case with 5G and BREXIT factors we fixed the creation of new concepts to enlarge conceptual fields INTERNET and POLITICS consequently. As it was said at the beginning, the changes in one system, in one CF, cause the changes in the other fields. The named social events created associative, semantics and lexical changes in the concepts INTERNET, WAR, COVID, POLITICS, FIRES. All the five conceptual fields including SPACE take units to fulfill lacunae and simultaneously lend their lexemes with / without meanings.. This is the unstoppable process of exchanging between conceptual fields. In the following researches we plan to study the ways of

interaction of conceptual field SPACE with COVID-19 / CORONAVIRUS / PANDEMIC concepts based on the language corpus data.

References:

1. Aitchison J. Jean Aitchison, Language Change: Progress or Decay? 3rd ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 324 p.
2. Kochergan M.P. *Zagalne movoznavstvo [General linguistics]*: Pidruch. dlya stud. filol. spec. VNZ. – 2.vid., vipr. i dop. – K.: Vidavnichij centr «Akademiya», 2006. – 463 p. (in Ukrainian)
3. Australia's largest 5G network. – 2020. – Retrieved 01.12.2020 from: <https://www.telstra.com.au/5g>
4. У всіх відділеннях Зарічненської лікарні є вільні «ковідні» місця. – 2020. – Retrieved 01.12.2020 from: <https://medicine.rayon.in.ua/news/317306-u-vsikh-viddilenniah-zarichnenskoyi-likarni-e-vilni-kovidni-mistia>
5. A peace deal ends a bloody war over Nagorno-Karabakh. – 2020. – Retrieved 02.12.2020 from: <https://www.economist.com/europe/2020/11/14/a-peace-deal-ends-a-bloody-war-over-nagorno-karabakh>
6. Munroe T., Taylor R. Things to Know About Australia's Wildfires and Their Impacts on Forests. – 2020. – Retrieved 02.12.2020 from: <https://www.wri.org/blog/2020/01/4-things-know-about-australia-s-wildfires-and-their-impacts-forests>
7. Werber C. How Brexit is changing the English language. – 2019. – Retrieved 01.12.2020 from: <https://qz.com/1737484/brexit-is-changing-the-english-language/>

Паскур М.М.

студентка;

Цьох Л.Й.

*кандидат філологічних наук, доцентка,
Ужгородський національний університет*

КВАНТИТАТИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ РЕПРЕЗЕНТАНТІВ КОНЦЕПТУ «NORTH» В ОПОВІДАННЯХ ДЖ. ЛОНДОНА ПІВНІЧНОГО ЦИКЛУ

Одним з провідних понять сучасної когнітивної лінгвістики є концепт. Дослідження художніх творів на концептуальному рівні –

новий вектор мовознавства, що відкриває перспективи розуміння ідіостилі письменника з позицій національної культурної традиції та загальнолюдських духовних цінностей. Увагу лінгвістів привертають перш за все концепти, що найтісніше пов'язані з культурою народу і найяскравіше відбивають специфіку його колективної свідомості.

Мета нашого дослідження – висвітлити квантитативні характеристики репрезентантів концепту «NORTH» в оповіданнях Джека Лондона північного циклу.

За генеральну сукупність вважаємо всю малу прозу Дж. Лондона, з якої методом цілеспрямованої вибірки було сформовано корпус, що відповідає основній умові своєї організації – репрезентативності.

На наступному етапі у тексти було додано інформацію про їх структуру: тексти роззначено на речення (позначки <s>...</s> відповідно для початку і кінця речення), речення складнопідрядні та складносурядні речення розглядаємо як одне; тексти роззначено на абзаци (<p>...</p>: початкова – перед позначкою початку першого речення у абзаці; кінцева – після кінцевої позначки останнього речення у абзаці); для заголовків використовуємо <title>...</title>; межі репрезентантів концепту окреслюємо позначками <cnc> ... </cnc>.

Підставами для включення художнього контексту в дослідницький корпус служать, по-перше, формальні маркери, тобто наявність в контексті імені концепту «NORTH», його еквівалентів / заступників (*Arctic*, *Pole* і под.), А також похідних імені концепту, його еквівалентів або замісників (*Polar*, *Northland* та ін.).

Формальні маркери зустрічаються в контекстах, тобто всередині текстів оповідань, а також і в назві оповідання «An Odyssey of the North». Всього налічується 8 формальних маркерів, на основі яких було відібрано 153 художні контексти.

Ми поділяємо думку дослідників про те, що відбір матеріалу не може бути здійснений лише за формальними маркерами з опорою на ім'я концепту, він вимагає і глибокого семантичного аналізу [1; 2; 4; 6].

Виявлені семантичні маркери концепту «NORTH» поділяються на вісім груп [3].

До першої групи належать контекстуальні синоніми і парафрази, які використовуються як синонімічні варіанти імені концепту:

The White Silence (16), *the unknown lands* (7), *wilderness* (5), *dead world* (5), *barren ground* (5), *the Universe* (3), *God-forsaken land* (3), *vast solitudes* (3), *the great White Throne* (3) та ін. Загалом репрезентантів синонімічних варіантів імені концепту виявлено 57.

Друга група включає топоніми, які близько асоціюються з Північчю. Деякі з них мають світову популярність, інші відомі лише в північних широтах, а треті є вигаданими. Серед топонімів зустрічаються назви: а) гір: *the Ice Mountains* (3), *the Hills of Silence* (3), *the White Rockies* (1) та ін.; б) островів і півостровів: *Alaska* (9), *Porcupine Island* (3) та ін.; в) заток / бухт: *Eldorado Creek* (7), *Hudson's Bay* (6), *Mandell Bay* (5), *Henderson Creek* (1) та ін.; г) озер: *Lake LeBarge* (4), *Lake Bennett* (4), *Lake Marsh* (1) та ін.; д) морів: *Bering Sea* (7), *the polar sea* (3), *Norse sea* (2), *the Shallow Sea* (1) та ін.; е) річок: *Stuart river* (13), *Koyokuk* (7), *Sixty-mile river* (5), *the Lower River* (3), *the White River* (3), *the Naass River* (2), *the Indian River* (1) та ін.; ж) територій: *Chilcoot* (9), *the Country of the Yukon* (7), *the Lower Country* (3), *the Land of the Rainbow's End* (1) та ін.; з) населених пунктів: *Yukon* (70), *Dawson* (6), *Forty-mile city* (25), *Klondike City* (21), *Pelly* (10), *Dyea* (9), *Circle City* (6), *Fort Cudahy* (5), *Haines Mission* (4), *St. George Mission* (3), *Edmonton* (2) та ін.; і) океанів, водних потоків, каналів, дельт, лук та долин річок, переправ і портів: *the Arctic Ocean* (1), *Douglass Channel* (1), *Five Finger Rapids* (1), *the great Yukon Delta* (1), *the Great Curve of the Yukon* (1) та ін.

Третя група включає репрезентанти, які характеризують Північ як особливу географічну зону: а) позначення специфічних природних явищ: *Aurora Borealis* (15), *the arctic winter* (3), *polar night* (2), *the Lynx* (2), *the Pole Star* (1), *the North Star* (1), *the Great Bear* (1), *northern solstice* (1), *the false dawn* (1), *the sun-dogs* (1); б) назви кліматичних умов, що характерні для Півночі: *snow* (204), *frost* (185), *ice* (147), *wind* (103), *cold* (77), *snowstorms* (12), *the darkness* (10), *unearthly calm* (3), *a glacier* (3), *the never-opening ice* (3), *the temperature at sixty-five below zero* (1), *the absence of life and motion* (1), *the perfect cessation of wind and motion* (1), *the immensity of the snow-covered wilderness* (1), *the height of the sky* (1), *the depth of the silence* (1), *terrible weather* (1); в) найменування рослин і тварин, характерних лише для північних широт: *the moose* (37), *the seals* (17), *caribou* (14), *salmon* (12); *the*

wolverines (11), *a bald-faced grizzly* (7), *moss* (5), *a little moose-bird* (4), *musk-oxi* (2), *walrus* (2), *a snowshoe rabbit* (2).

До четвертої групи належать одиниці, що характеризують Північ як батьківщину особливого корінного населення зі своїм життєвим укладом. У цю групу ми включаємо наступні позначення: а) назви племен: *the Indian* (70), *Siwash* (21), *the Hungry Folk* (21); *the Tanana* (18), *Mandell Folk* (18), *the Whitefish* (17), *Eskimo* (11), *the fisherfolk* (7), *the Thlunget* (6), *the Chinook* (5), *the Thlinket-folk* (4), *the Wolves* (3), *the men of the Northland* (1), *the Innuite* (1), *the men of the Yukon* (1); б) антропоніми корінного населення: *Ligoun* (29), *Nam-bok* (24), *Tantlatch* (21), *Klok-No-Ton* (15), *the Bone-Scratcher* (14), *Mutsak* (14), *Hair-face* (9), *Baskr Wah- Wan* (8), *The Bear* (6), *the Otter Skins* (5), *Koskoosh* (4), *Zarinska* (4), *Kah-Chucte and Gowhee* (2), *The Fox* (1), *Palitlum* (1), *Koogah, Canim* (1); в) найменування духів, яким поклоняється місцеве населення: *evil spirits* (3), *the spirits of the pole* (2), *the spirits of Famine and Frost* (1); г) назви предметів домашнього вжитку, які використовуються представниками північних народностей: *igloo* (15), *a bidarka* (12), *the potlatch* (8), *tepee* (2), *wigwams* (2).

До п'ятої групи належать назви представників некорінного населення, які прийшли на північ в пошуках золота. Наприклад: *Northland adventurer*, *Yankee*, *che-cha-quas*, *gold-hunters* і ін.

Дану групу утворюють такі номінації: а) етнічні назви некорінного населення: *Yankee* (12), *British* (4), *Frenchmen* (3), *French-Canadian* (2), *Scots* (2), *Irishman* (1), *Scotchman* (1), *Canadian born* (1), *Englishman* (1); б) найменування некорінного населення не за етнічною ознакою: *the white men* (102), *che-cha-quas* (9), *half-breeds* (7), *voyageurs* (4), *miners* (2), *Northland adventurer* (2), *gold-hunters* (1), *Northland pioneers* (1), *the men of Forty Mile* (1), *white occupant* (1), *white rovers* (1), *the mining engineer* (1), *the Gold Commissioner* (1); в) імена / прізвища / прізвиська осіб некорінного населення: *Malemute Kid* (116), *Mrs. Eppingwell* (48), *Ruth* (34), *Jacques Baptiste* (28), *Father Roubeau* (24), *Mason* (23), *Mackenzie* (9), *Carmen* (6), *Meyers and Bettles* (6), *Gabriel* (5), *Big Jim Belden* (3), *Stanley Prince* (3).

До шостої групи належать позначення реалій, які необхідні для проживання в умовах півночі. До них відносимо: а) види житла: *the cabin* (80), *the camp* (79), *tent* (26), *lodge* (25), *a shack* (6); б) продукти

харчування: *the grub* (28), *the meat* (23), *dried fish* (13), *flour* (8), *dried salmon* (7), *the seal-oil* (4), *beans* (4) та ін.; в) предмети одягу і взуття: *moccasins* (44), *furs* (41), *snowshoe* (21), *skins* (17), *squirrel-skin parka* (12), *moosehide* (7), *wolfskin cap* (5), *dress of wool and fur* (1) та ін.; г) засоби пересування: *dogs* (335), *sleds* (106), *canoe* (50), *dog-teams* (6), *kayaks* (2); д) зброя: *knife* (60), *gun* (24).

Сьома група – це найменування фізичних і моральних страждань, які змушені переносити мешканці півночі: *famine* (34), *cold* (29), *hunger* (19), *death* (16), *toil* (6), *pain* (6), *frozen toes* (1), *miles of pain* (1), *frozen feet and cheeks* (1), *Fear of the North* (1), *flood and famine* (1) та ін.

Восьма група – назви золота, позначення золота: *the gold* (108), *dust* (34), *Bonanza* (13), *yellow treasure* (2).

Всього нараховується 27 семантичних маркерів, на основі яких та на основі маркерів формальних було укладено фактологічну базу дослідження, до котрої ввійшли 3564 художніх контекстів. Кількісний розподіл репрезентантів концепту «NORTH» представлено на діаграмі (рис. 1).

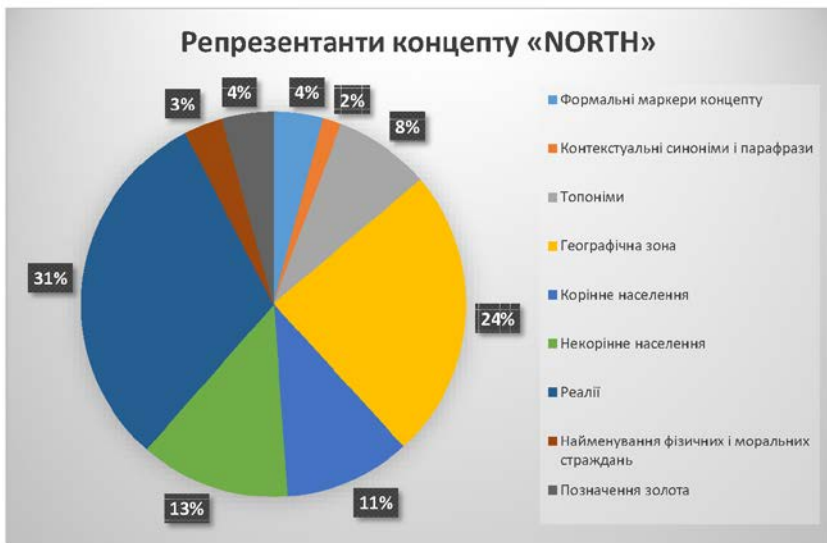

Рис. 1. Кількісний розподіл репрезентантів концепту «NORTH»

Джерело: розроблено автором

Отже, серед виявлених груп семантичних маркерів концепту «NORTH» найбільшу частку займають реалії (31%) та географічні зони (24%), які дещо випереджають некорінне населення (13%) та корінне (11%). Найменшу частку складають топоніми (8%), позначення золота (4%), формальні маркери концепту (4%), найменування фізичних та моральних страждань (3%) та контекстуальні синоніми та парафрази (2%).

Проте відсутність лексикографічної закріпленості більшості семантичних маркерів за об'єктом «північ», а також переважання семантичних маркерів над формальними, дозволяє, на наш погляд, говорити про високий ступінь індивідуально-авторського осмислення даного феномена в творах Джека Лондона.

Список використаних джерел:

1. Бабарыкина Т. С. Вербализация концепта «CHILD» на материале произведений Дж.К. Роулинг: диссертация ... кандидата филологических наук / Т.С. Бабарыкина. – Северодвинск, 2010 – 193 с.
2. Згазинская О. Г. Концепты <Париж> и <Киммерия> в творчестве М.А. Волошина: дис. ... канд. филол. наук / О. Г. Згазинская. – Северодвинск, 2008. – 255 с.
3. Лютянский В. М. Критерии отбора лексического материала, репрезентирующего концепт «СЕВЕР» / В.М. Лютянский // Вестник Иркутского государственного лингвистического университета, сер. «Филология». – Иркутск, 2010. – № 4. – С. 181–185.
4. Нифанова Т. С. К проблеме изучения канадского концепта «север / северность» / Т. С. Нифанова. – Диалог языков и культур: теоретический и прикладной аспекты: сборник научных статей. – Вып. 4. – С. 208–213.
5. Симашко Т. В. Денотативный класс как основа описания фрагмента мира / Т.В. Симашко: монография. Архангельск: Помор. гос. ун-т, 1998. – 337 с.
6. Jack London. The Son of the Wolf. URL: <https://www.gutenberg.org/files/2377/2377-h/2377-h.htm>
7. Jack London. The God of his Fathers: Tales of the Klondyke. URL: <https://www.gutenberg.org/files/1655/1655-h/1655-h.htm>
8. Jack London. Children of the Frost. URL: <https://www.gutenberg.org/files/10736/10736-h/10736-h.htm>

Пелимська К.Д.

магістрантка;

Кульчицький І.М.

доцент,

Національний університет «Львівська політехніка»

М. ЯЦКІВ ТА В. СТЕФАНИК: ГЕНЕТИЧНА СПОРІДНЕНІСТЬ НА КВАНТИТАТИВНОМУ РІВНІ

Творчість талановитого західноукраїнського письменника Михайла Яцкова – видатного майстра короткої психологічної новели – залишила помітний слід в українській літературі. Не зважаючи на те, що творчість М. Яцкова стала об'єктом студій низки дослідників [1; 2; 4], її вивчення не втрачає актуальності і вимагає залучення новітніх теоретико-методологічних стратегій (корпусної лінгвістики, концептуальної лінгвістики, інтертекстуальності, лінгвостатистики та ін.). Не досліджувались і традиції В. Стефанікановеліста у творчості М. Яцкова, які очевидно прослідковуються і на якісному, і на кількісному рівні.

Метою нашого дослідження стало встановлення статистичних характеристик ідіостилю М. Яцкова та порівняння їх з аналогічними, обчисленими за корпусом новел В. Стефаніка.

Далі ми уклали корпус малої прози М. Яцкова, до якого увійшли 60 новел, об'єднаних у збірку «Чорні крила» [5]. Загальна характеристика корпусу подана у таблиці 1.

Таблиця 1

Загальна характеристика дослідницького корпусу

№	Показник	Кількість
1.	Символи	219590
2.	Слововживання	42963
3.	Словоформи	26035
4.	Кількість різних слів	9167
5.	Абзаци	1618
6.	Речення	3954

Джерело: розроблено авторами

На основі цих показників можна обчислити індекси, які характеризуватимуть ідіостиль письменника: багатство словника, середня повторюваність слова у тексті, автоматичний індекс читабельності, індекс винятковості, індекс концентрації тексту, індекс лексичної щільності тексту. Ми також провели морфологічне маркування корпусу тексту повісті (застосовано класичний поділ слів на частини мови), і для кожної частини мови автоматично отримали її частотність у тексті і в словнику (реєстрі) автора. Найчастотнішими словами у тексті є службові частини мови: у тексті вони функціонують найактивніше і охоплюють майже його третину: 34,14%. Подібну високу активність у тексті має ще один замкнений клас слів – займенники: вони займають близько 12 % тексту. Приблизно однакову частку у тексті покривають прислівники та прикметники (відповідно 8,44% і 8%). Найменш чисельними виявилися числівники (0,75%).

Отже, ми обчислити ряд коефіцієнтів, що різносторонньо кількісно характеризують лексичний рівень новел М. Яцкова. Співставимо їх з аналогічними індексами, обрахованими на основі статистичних показників, що характеризують лексичний рівень новел В. Стефаніка. Дані наведено у таблиці 2.

Таблиця 2

**Квантитативні характеристики лексичного рівня новел
М. Яцкова та В. Стефаніка**

№	Коефіцієнт	М. Яцків	В. Стефанік
1.	Багатство словника	0,61	0,56
2.	Середня повторюваність слова у тексті	1,65	1,77
3.	Індекс винятковості	0,24	0,17
4.	Індекс концентрації тексту	0,49	0,59
5.	Індекс лексичної щільності тексту	0,4	0,56
6.	Автоматичний індекс читабельності	8,08	5,17
7.	Коефіцієнт іменних означень	0,51	0,38
8.	Коефіцієнт дієслівних означень	0,41	0,16
9.	Ступінь номінальності	0,73	0,79

Джерело: розроблено авторами

Ми також провели порівняльний аналіз частот частин мови в новелах М. Яцкова та В. Стефаніка. Дані наведено на діаграмі (рис. 1).

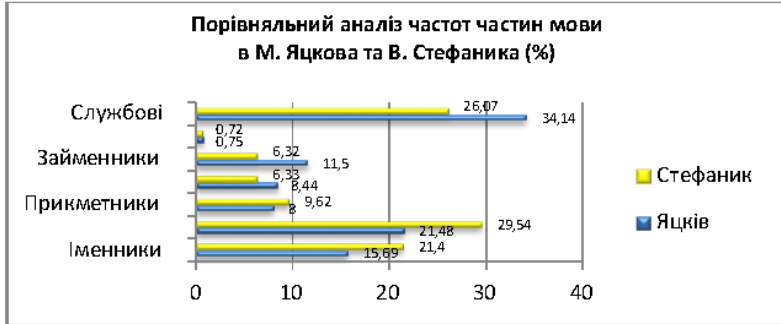

Рис. 1. Порівняльний аналіз частот частин мови в М. Яцкова та В. Стефаника (%)

Джерело: розроблено авторами

Як бачимо, здебільшого в новелах обох письменників використано дієслова (21,48% у М. Яцкова та 39,74% у В. Стефаника), іменники (15,69% і 31,38% відповідно). Найчастотнішими словами у текстах є службові частини мови: вони функціонують найактивніше і охоплюють 34,14% і 26,07%. У В. Стефаника займенники менш активні, вони становлять 6,32%, що майже вдвічі менше, ніж у М. Яцкова (12%). У текстах М. Яцкова переважають дієслівні означення (прислівники: 8,44% у порівнянні з 6,33% з текстами В. Стефаника), а у В. Стефаника – іменні означення (прикметники, які покривають 9,62% – 8% у М. Яцкова). Найменш чисельними в обох текстах виявилися числівники (0,72% і 0,75%).

Для встановлення істотності / неістотності статистичного розходження між значеннями коефіцієнтів для новелістики двох письменників зробимо розрахунки χ^2 , який у лінгвостатистиці має назву критерію однорідності.

Для визначення критерію однорідності треба мати певну кількість показників для кожної вибірки. Будується таблиця, в якій стільки рядків, скільки вибірок, і стільки стовпчиків, скільки показників, що співставляються. За результатами нашого дослідження таблиця набуває наступного вигляду:

Таблиця 3

	k1	k2	k3	k4	k5	k6	k7	k8	k9	ΣT
T1	0,61	1,65	0,24	0,49	0,4	8,08	0,51	0,41	0,73	13,12
T2	0,56	1,77	0,17	0,59	0,56	5,17	0,38	0,16	0,79	10,15
Σk	1,17	3,42	0,41	1,08	0,96	13,25	0,89	0,57	1,52	23,27

Використовуємо схему обчислення χ^2 запропоновану В. Пербийніс [3, с. 72–73], застосувавши формулу:

$$\chi^2 = S \times \left(\frac{\sum (knTn)^2}{\sum kn \sum Tn} - 1 \right)$$

Зробивши необхідні обчислення для нашої таблиці, отримаємо:

$$\chi^2 = 0,45.$$

Щоб вирішити, чи свідчить χ^2 про істотне розходження, треба оцінити його за таблицею критичних значень χ^2 [3, с. 155]. Оцінку цю проводять за допомогою визначення кількості ступенів свободи, яке у нашому випадку $f=8$. Розходження вважається істотним, якщо обчислене значення χ^2 більше від табличного для заданого рівня значущості. У нашому випадку 0,45 є значно меншим від найменшого числа у ряду. Це значить, що розходження у статистичних показниках, що характеризують лексичний рівень новел М. Яцкова та В. Стефаніка неістотне і статистично допустиме.

Список використаних джерел:

1. Кривуляк О. В. Трансформація естетики символізму в новелах М. Яцківа, О. Плюща, І. Липи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 – українська література / О. В. Кривуляк. – К., 2007. – 20 с.
2. Мельник О. О. Модерністський феномен Михайла Яцкова: канон та інтерпретація: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 – українська література / О. О. Мельник. – Львів, 2009. – 24 с.
3. Пербийніс В. С. Статистичні методи для лінгвістів / В. С. Пербийніс. – Вінниця: Нова книга, 2002. – 168 с.
4. Ткачук О. М. Наративні принципи прози Михайла Яцківа: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 – українська література / Ткачук О. М. – К., 2011. – 22 с.
5. Яцків М. Чорні крила / Яцків М. / Упорядкування і літературна редакція Василя Габора. – Київ: ЛА «Піраміда», 2016. – 192 с.

ФОЛЬКЛОРИСТИКА

Івасенко Ю.В.

студентка,

Науковий керівник: Коновалова О.В.

кандидат мистецтвознавства, доцент,

Інститут мистецтв Київського університету

імені Бориса Грінченка

ФОЛЬКЛОРИЗМ У ЛІТЕРАТУРІ

«Фольклор – це те джерело, яке породжує бажання творити свою ідентичність і свою державу», – Євген Нищук.

Фольклорна традиція – важлива складова національної ідентичності українського народу. Народна пісня, переказ, звичаї та обрядовість у важкі моменти історичного буття українців нерідко залишалися останніми надійними прихистками їхньої самобутності, ставали життєдайним джерелом національного відродження. У фольклорі закорінена національна літературна творчість, музичне і драматичне мистецтво. Із зацікавлення і перших студій над фольклором у далеку добу романтизму (початок XIX століття) бере свій початок українська гуманітаристика. У сучасну епоху загальносвітових глобалізаційних процесів у суспільному і культурному просторі українська фольклорна традиція – це важливий націєтворчий і націєконсолідуючий чинник, що несе у собі великий потенціал для вироблення сучасної ідентичності українців як європейської нації.

У дослідженні вперше осмислено творчість поетів – шістдесятників через призму фольклорної традиції та авторського «Я». Творчий доробок М. Вінграновського, Л. Костенко, В. Симоненка, І. Світличного, Д. Павличка проаналізовано з огляду на мистецьку самобутність у контексті колективної творчості та з

урахуванням творчих принципів: фольклоризму, наявності сакрального у текстах, мотиву спротиву тоталітарній системі, світу природи, опозиції «свій – чужий», органічність творення [1, с. 1].

Саме зацікавлення українським фольклором спонукало письменників самостійно збирати і опрацьовувати усну народну творчість. Усі з досліджуваних нами поетів-шістдесятників – М. Вінграновський, В. Симоненко, Д. Павличко, Ліна Костенко, І. Світличний мали міцне фольклорне підґрунтя своїй літературній творчості. Аналіз фольклоризму названих поетів здійснюється на основі методики ідентифікації: спочатку розглядаються ті поезії, в яких фольклорний мотив очевидний, потім – на рівні фольклорних асоціацій – фольклорні прототипи, що могли послужити поштовхом до написання твору [1, с. 3].

На мою думку, тема фольклору найбільш характерно виражається у творі Ліни Костенко «Маруся Чурай». Історичний роман у віршах «Маруся Чурай» є перлиною української літератури ХХ століття. Як і кожен видатний твір, він наділений глибокою, а точніше сказати, глибинною змістовністю, осягнення якої потребує як добре розвинутої уяви, так і напруженої роботи душі. Роман бо ж історичний, тобто в ньому розповідається про далекі часи, коли люди, їх побут, звичаї, особливості мислення, навколишнє середовище, у якому вони жили, – тобто села, міста та й уся природа – суттєво відрізнялись від того, що бачимо у наші дні. Ліна Костенко здійснила величезну дослідницьку роботу, щоб якомога точніше відобразити у романі Україну ХVІІ століття. Вона відкрила її для себе, а потім, працюючи над романом, відкрила її і для нас – і це був безцінний дарунок видатного митця [2, с. 3].

Ліна Костенко є прямою послідовницею Лесі Українки по цій тематичній лінії. Для неї, як і для її великої попередниці, Слово було єдиною зброєю. І боролись вони цією зброєю за одне і те ж – за Україну, за Націю [3, с. 214].

Яким же чином Слово може бути оберегом нації? Ліна Костенко відповідає: перш за все тому, що воно здатне відображати життя, і надовго, можливо, й назавжди залишати це відображення в народній свідомості. Те, що не зафіксоване у Слові, – пропадає назавжди, його ніби й не було у минулому. Слово, кажучи по-сучасному, є немов перфокартою, на якій зафіксована історія. Нема такої перфокарти –

значить і нема в народній свідомості образного уявлення про своє минуле [3, с. 214].

А от для головної героїні роману Марусі Чурай творення пісні – є чи не головним способом самовираження. Багата, незвичайна інтенсивність емоційного життя Марусі – це той «тиск» почуттів, від яких вона звільнюється характерним для всіх обдарованих митців способом – через художню творчість [3, с. 299].

*«В розмові я, сказати б, то не дуже,
А в пісні можу виспівати все», – Маруся Чурай [4].*

Маруся – співець природний, органічний. Вона не силує себе, не творить пісню заради пісні. При цьому, кажучи сучасною мовою, вона розділяє «естетичний» матеріал, тобто, той матеріал, який вартий, на її думку, пісенного вираження, від матеріалу «неестетичного», що негідний бути втіленим у пісню. Одним із суттєвих складових естетичного кредо народної піснетворки є ширість. У пісні вона просто не здатна лукавити: «Я зроду не співала два криласи» [3, с. 300].

Помітно, що з часом Маруся ставиться до своєї творчості більш усвідомлено. Вона еволюціонує від співачки стихійно-природної, для якої піснетворчість є інстинктивним за своєю природою способом самовираження, до творця, який уже задумується про його нетлінність у часі [3, с. 300].

Таким чином, можна з повною впевненістю сказати, що вплив фольклору на літературу величезний, він набуває все більш різних форм вираження [5].

Список використаних джерел:

1. Векуа О. В. Фольклорні витoki художніх творів (на прикладі поетів-шістдесятників). URL: <https://sworld.com.ua/simpoz5/4.pdf>
2. Клочек Григорій. Історичний роман Ліни Костенко «Маруся Чурай»: шкільна версія аналізу. – Кіровоград: «Степова Еллада», 1998. – 52 с.
3. Ліна Костенко. Навчальний посібник-хрестоматія / Ідея, упорядкування, інтерпретація творів Григорія Клочека. – Кіровоград: Степова Еллада, 1999. – 320 с. URL: http://lib.khnu.km.ua/inf_res/vistavki/vystavka_9_travnia/Ukr_viyna/004.doc
4. Маруся Чурай – Ліна Костенко. URL: <https://ukreclassic.com.ua/katalog/k/kostenko-lina/281-lina-kostenko-marusya-churaj>
5. Типологія фольклоризму літературних текстів. URL: https://studwood.ru/1423826/literatura/tipologiya_folklorizma_literaturnyh_tekstov

Малая А.Р.

вчитель II категорії,

Лісківський ЗЗСО Кілійської міської ради

УКРАЇНСЬКА МІФОЛОГІЯ КОЛЯДОК І ЩЕДРІВОК

У духовній скарбниці українського народу одне з чільних місць належить міфорелігійному світоглядові. Накопичені українцями протягом віків духовні багатства та попередні набутки вчених потребують певного узагальнення та розширення теми слов'янської міфології.

Краєзнавець Г. Дем'янчук стверджував: «Ніхто з читачів не стане, мабуть, заперечувати, що ця зустріч з давньоукраїнськими богами та демонологічними образами («чистою» та «нечистою» силою) є для нас і цікавою, і корисною: наш погляд у минуле, ніби з допомогою історичного телескопу, сягнув ту глибіню часу, яка була і є малодоступною, сповненою таємниць та загадок. І ми збагачуємося духовно, еднаємося душами з далекими поколіннями наших предків».

Основними чинниками постання усіх світових релігій є анімізм, тотемізм та магія. Вірування давніх українців мають у собі всі ці ознаки. Зокрема це стосується календарних звичаїв, обрядів, повір'їв, казок, легенд, замовлянь, загадок. Історико-фольклорний та етнографічний матеріал, праці відомих учених, дослідників, інші джерела не лише України, а й Польщі, Білорусі, Росії, Болгарії, Німеччини, Індії, Греції підводять до висновку, що українська міфологія не тільки одна з найдавніших у Європі, а й у світі.

Колядки та щедрівки належать до найдавніших народних жанрів. Колядки – величальні пісні на честь створення світу та його вирішальних сил – Сонця, Місяця, зірок, води. Символ Світового Дерева життя, яке породило матір Всесвіту богиню Ладу, а водночас небо, землю і весь світ, є найархаїчнішим. То справді національний духовний набуток українського народу. За народними віруваннями, первічне дерево складене з Золотого Трисуття життя, що є нині символом України; воно також ознаменовує вічну, живу і світлу триєдність бога Сонця. Зокрема, зображення Світового Дерева життя

можна бачити на кераміці трипільської культури, як і свастику, що була у предків символом вогню і світла.

Колядки – календарно-обрядові пісні, які виконувалися переважно у святковій періоді під час ритуальних обходів колядниками осель. Аби злі сили їх не впізнали, колядники одягали на себе маски і ходили від хати до хати з восьмикутною зіркою, славлячи господарів, бажаючи їм урожаю і багатства в новому Колі Сварожому на щастя і добро богам і людям. Співали й про те, що самі колядники – прибульці з потойбічного світу, які, переправившись через річку чи перейшовши міст через море або річку, потрапили на двір до господаря. У піснях колядників називають «дорогими, добрими, бажаними гостями», «святими, непростими гостями», «Божими слугами», «посланцями з неба, які приходять тільки один раз у році». Свій прихід у дім колядники порівнюють з відвідуванням його самим Богом. Відгомін міфу першотворення бачимо у карпатських колядках, де птахи, поринаючи на дно моря, беруть участь у творенні земної суші. В усіх колядках молодий Божич-Сонце порівнюється з золотом як найвищим земним виміром краси. І все біля нього теж із золота: золотий човник, золоте зерно, золота кора, золотий перстенець, терем, місточок. Ось одна з колядок найстародавньої доби:

Коли не було з нащада світа,
Тогди не було неба й землі,
А но лем було синє море.
А серед моря зелений явір.
На явороньку три голубоньки.
Три голубоньки радоньку радять,
Радоньку радять, як світ сновати:
– Та пустимося на дно моря,
Та дістанемо дрібного піску –
Дрібний пісочок посіємо ми,
Та нам ся стане чорна землиця...

У більшості регіонів України колядували перші три дні Різдва (25-27 грудня), на заході – від Святого вечора, а щедрували напередодні Нового року і в день св. Василя. Дорослі колядники

починали обходи у вечірню і нічну пору. Заразом поширена практика ранішнього колядування, яка має деякі відмінності від нічного: ранком ходили по хатах діти або дорослі, але вже не ряджені колядники, щедрувальники, полазники, посівальники і т. ін., які здійснювали відповідні ритуально-магічні дії, супроводжуючи їх короткими піснями з побажанням добра і щастя господарям.

Щедрівки, як і колядки, – величання Господа – Творця, що послав людині тасмницю життя. У цих ритуальних піснях говориться про те, що конче має сповнитися, бо в них закодована народна магія залять. Напередодні Нового року щедрий бог Спас сходить на землю, до господаря, до його хати та обійстя разом з добрими та щедрими духами померлих дідів-прадідів. Щедрівки це ті магічні слова, якими чаклюють, прихилиють щедрого бога Спаса дати в новому році добрий урожай. Приклад однієї із стародавніх щедрівок-побажань добрим господарям:

Налетіла ластівочка,
Сіла собі край віконця.
Щедрий вечір, добрий вечір,
Добрим людям на здоров'я.
Та й зачала щебетати,
Господаря викликати...

Щедрівки – величальні пісні на святі Щедрого вечора, святі народження Місяця і зоряної ночі. У колядках найстародавнішої доби розповідається про створення світу. В них молодий Божич-Сонце порівнюється з золотом як найвищим земним виміром краси. Колядники у це велике свято ходять від хати до хати, славлячи господарів-трудівників, бажаючи їм урожаю і багатства в новому Колі Сварожому на щастя і добро богам і людям. Господар у них порівнюється з Місяцем, а жінка – з красним Сонцем. У колядках відчувається відгомін матриархату, це ж можна сказати й про веснянки, які за традицією були здобутком дівчат, адже хлопці не сміли навіть приспівувати. Магія свята Коляди була спрямована на заклинання врожаю. Це свято було пов'язане з культом Сонця. Йому приносили жертви, пережитками яких є обряд водіння кози. В апокрифі XII ст. «Ходіння Богородиці по муках» серед інших богів згадується бог

Сонце. Дружина князя Ігоря Ярославна у «Слові о полку Ігоревім» звертається до Сонця як до божества. Красному Сонцю присвячувались основні обрядові свята – Коляда, Великдень, Проводи, Купала.

У колядках і щедрівках колядники славлять господаря, його жінку, сина й дочку, славлять ніби сім'ю, для котрої співають різдвяні пісні. В декотрих колядках колядники славлять Христа, Діву Марію, св. Іллю, св. Василя, св. Петра. Відкинувши колядки чисто християнські, нагадуючи різдвяні стихарі й тропарі, відкинувши колядки, де вже просто славлять сім'ю хлібороба або князя, ми знайдемо багато колядок і щедрівок, де сім'я хлібороба або князя славиться такими словами, такими фарбами, котрі ніяк не можна прикласти ні до сім'ї хлібороба Українця, ні до сім'ї давнього українського князя або гетьмана. Ті блискучі фарби, ті незвичайні прикмети можна тільки прикласти до міфологічних істот давньої України: для слави їх народ співав колядки і щедрівки в доісторичні часи.

У колядках і щедрівках ми бачимо сім'ю світлих давніх Богів: пана Господаря, господиню, їхню дочку панну і їхнього сина красного панича. Що то за пан Господар, господиня, дочка панна і син красный панич, ми те можемо ясно бачити в аналогічній їм другій сім'ї, про яку згадують колядки й щедрівки: то сім'я небесних світил, місяць, сонце, зоря і з ними дрібен дощик. В одній колядці ясно говориться про ту небесну сім'ю. На якогось Івана напали в горах розбишаки і питають його, якого він роду. Він їм каже, що його батько – ясний місяць, його мати – ясне сонце, сестра – ясна зоря, а брат – сивий соколонько. Замість соколонька в інших колядках при сім'ї небесних світил ми бачимо дрібен дощик. Всі вони в колядках зуться Богами. Вони гостюють у пана господаря, сидять на його дворі за пишними столами. Зібравши до купи порозкидані в колядках і щедрівках прикмети тієї небесної сім'ї, ми можемо виділити такі типи давніх світлих Богів українського народу: Пан Господар, Богиня Сонце, Богиня Зоря, Бог Громовик, Богиня Хмара і Богиня Весна. Місяць часто змішується своїми фарбами з Паном Господарем.

Список використаних джерел:

1. Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 5-те. – К.: Либідь, 2017. – 664 с.

ЛІТЕРАТУРНЕ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА ТЕКСТОЛОГІЯ

Гнатів М.А.

студентка,

Науковий керівник: Бехта І.А.

доктор філологічних наук, професор,

Національний університет «Львівська політехніка»

ДИСКУРСНА ЗОНА ПЕРСОНАЖА У НАРАТИВНОМУ ПРОСТОРИ «THE YELLOW BIRDS» КЕВІНА ПАУЕРСА

Метою даної статті є дослідження дискурсної зони персонажа у фактурі художнього тексту «The Yellow Birds» Кевіна Пауерса.

Сучасному мовознавстві притаманна множинність підходів та інтерпретацій у визначенні дефініції терміну *художній текст* або ж *дискурс*. Водночас, різні автори мають різне розуміння таких понять як *дискурс*, *текст* та *комунікація*, що у свою чергу також призводить до розбіжностей у дослідницькій позиціях. Ми зупинимось на визначенні художнього дискурсу як комунікативного акту, чією основною характеристикою є намагання письменника за допомогою свого твору вплинути на внутрішній духовний простір читача, на систему його цінностей, вірувань, переконань і прагнень задля того, щоб змінити їх [1]. Художній текст має власну інформативну наповненість, він висвітлює окремих фрагмент мовної картини світу з різним ступенем об'єктивності.

Усередині художнього тексту відбувається відбувається комунікативний акт між творчим суб'єктом (автором) та тим, для кого цей текст створювався – читачем. Посередником і об'єктом когнітивної діяльності автора-письменника та читача у тексті є *автор-наратор* і *персонаж*. За концепцією Бехти І. А., ці суб'єктні центри (наратор та персонаж) формують дискурсні зони текстового комунікування – дискурсну зону наратора та дискурсну зону персонажа [4]. До останньої відносяться ті сегменти тексту, що містять

різноманітні висловлювання персонажів, що репродукуються в тексті способами та модифікованими формами зовнішнього (*екзофазного*) та внутрішнього (*ендофазного*) мовлення. Важливо розуміти, що зона дискурсу персонажа виокремлюється та тлі оповіді наратора і через це підпорядковується йому. Таким чином, між обома комунікативними площинами встановлюється одностороння залежність, згідно з якою робимо висновок: персонажний модус передбачає існування зони дискурсу наратора, а не навпаки. Дискурс персонажа прогнозує іншу мовленнєву ситуацію: адресант не сам висловлюється про дійсність, а передає зміст висловлення не адресанта, а іншої особи.

Способи передачі персонажного мовлення – це історично складений метод упровадження персонажного дискурсу у висловлення. З одного боку, він відображає його інформативну точність та смислове наповнення, а з іншого – морфолого-синтаксичну структуру, цільову настанову та експресивне забарвлення. Загалом, виділяють три типи персонажного мовлення – *пряме, непряме та невласне-пряме*. Для прямого мовлення характерна репрезентація автентичного, фактично вимовленого мовлення персонажа. При непрямому мовленні персонажні думки або висловлення оформляються. Внутрішній світ персонажа, його переживання та емоції показує невласне-пряме мовлення.

У сучасному англомовному воєнному романі «The Yellow Birds» Кевіна Пауерса персонажний дискурс переважно виявляється саме у прямому мовленні. Сутнісною ознакою прямого мовлення є точне передавання вимовленого вголос або подумки висловлення персонажа зі збереженням його емоційних та експресивних рис, оформлених лексично, інтонаційно, граматично. Функціонування прямого мовлення, як пише Бехта І.А. «виникає і розвивається завдяки властивому цьому способу мовлення наближенню до усного мовлення й вираженій персональності висловлення, що створює для письменника можливості мовленнєвої типізації та індивідуалізації персонажів» [6].

Уривок з твору Пауерса, що наведений нижче, демонструє один з численних діалогів між персонажами. Тут присутнє максимальне наближення до усного мовлення, саме завдяки простим синтаксичним структурам, а також використанню скорочень (*y'all, gonna* і т.д.):

She released me from her embrace and said excitedly, «I'm just so proud of you guys. Daniel's told me so much about you. I feel like I know you already.»

«Yes, ma'am. Me too.»

«So y'all are getting to be good friends?»

I looked over at Murph and he gave me an apologetic shrug. «Yes, ma'am,» I said. «We room together and everything.»

«Well, I want you to know if y'all need anything, I'm gonna take care of you. Y'all will get more care packages than anyone.»

«That's really kind of you, Mrs. Murphy.»

Невласне-пряме мовлення також присутнє у даному художньому тексті. Наприклад, внутрішні роздуми персонажа, його емоційний стан та аналіз власних почуттів «тоді» і «зараз» відмінно передає наступний уривок:

I was not surprised by the cruelty of my ambivalence then. Nothing seemed more natural than someone getting killed. And now, as I reflect on how I felt and behaved as a boy of twenty-one from my position of safety in a warm cabin above a clear stream in the Blue Ridge, I can only tell myself that it was necessary. I needed to continue. And to continue, I had to see the world with clear eyes, to focus on the essential. We only pay attention to rare things, and death was not rare. Rare was the bullet with your name on it, the IED buried just for you. Those were the things we watched for.

Отже, художній текст, як комунікативна система мовленнєвих одиниць, є об'єктом багатьох лінгвістичних досліджень. Структурою художнього тексту – єдність таких стилістичних центрів як автор та персонаж, між ними присутня одностороння залежність. Дискурсна зона персонажа підпорядковується зоні наратора. Визначають три типи репродукції персонажного мовлення: пряме, непряме та невласне-прямє. У сучасному англomовному воєнному романі «The Yellow Birds» Кевіна Пауерса присутні, у своїй переважній більшості, пряме та невласне-прямє мовлення.

Список використаних джерел:

1. Dijk T.A. van. Cognitive Processing in Literature Discourse / T.A. van Dijk // Poetics Today. – 1979. – Vol. 1, № 1-2. – P. 143–159.
2. Powers, Kevin. «The Yellow Birds», 2012. – P. 3–14.
3. Бехта І.А. Авторське експериментаторство в англomовній прозі ХХ століття. – Львів: ПАІС, 2013. – 268 с.

4. Бехта І.А. Дискурсна зона персонажа у фактурі художнього тексту / І.А. Бехта // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер.: Філологічна. – 2012. – Вип. 29. – С. 248–250.

5. Бехта І.А. Оповідний дискурс текстової епохи англійськомовного модернізму / Іван Бехта // Людина. Комп'ютер. Комунікація : збірник наукових праць. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. – С. 140–143. – (8. Дискурсологія).

6. Бехта І.А. Пряме мовлення у наративній структурі постмодерністського художнього тексту / І.А. Бехта // Нова філологія. – 2011. – № 44. – С. 14–20.

7. Кауза І.Б. Складники персонажного дискурсу у наративному текстовому просторі / І.Б. Кауза // Науковий вісник ХДУ. Серія: Перекладознавство та міжкультурна комунікація. – 2016. – Вип. 4 – С. 73–76.

8. Склярєнко О.Б. Авторське та персонажне мовлення як одна із структурно-композиційних доміант оповідань І. Бахман (На матеріалі збірки «Das dreißigste Jahr») / О.Б. Склярєнко // Культура народів Причорномор'я. – 2007. – № 110, Т. 2. – С. 176–178.

9. Фролова І.Є., Омецинська О.В. Специфіка художнього дискурсу та його аспектів / І.Є. Фролова, О.В. Омецинська // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов. – 2018. – Вип. 87. – С. 52–61.

Гнатів М.А.

студентка,

Науковий керівник: Бехта І.А.

доктор філологічних наук, професор,

Національний університет «Львівська політехніка»

ПОНЯТТЯ ПРО ДИСКУРСНІ ЗОНИ ТЕКСТОВОГО КОМУНІКУВАННЯ – ДИСКУРСНА ЗОНА НАРАТОРА І ДИСКУРСНА ЗОНА ПЕРСОНАЖА

У цьому дослідженні ми розглянемо два поняття у дискурсній зоні текстового комунікування, а саме – дискурсну зону наратора та дискурсну зону персонажа.

Сучасні лінгвістичні розвідки приділяють значну увагу художньому дискурсу та художньому тексту, а множинність підходів

та розмаїття інтерпретацій у сучасному мовознавстві дозволяють розглядати їх з різних точок зору. Більше того, лінгвістика постійно розширює свої межі у вивченні художнього тексту.

Любомир Долежел, чеський структураліст, вважає, що кожен оповідний текст складається з множини дискурсів і їхні «відношення, контрасти і гармонії складають базис вербальної структури оповідного жанру» [1]. За Долежелем, є дві дискурсні зони текстового комунікування – *дискурс наратора* та *дискурс персонажа*. Їх також називають базовими формами наративного (оповідного) дискурсу. Відношення між цими видами дискурсу досить складні, адже персонажний дискурс тісно переплітається з дискурсом наратора. Персонажне мовлення не може існувати без мовлення наратора. Обидва дискурси, виражені різноманітними формами, не відмежовуються один від одного і можуть характеризуватись як абсолютною протилежністю, так і повним ототожненням. У художньому тексті автор-наратор і персонаж, як суб'єктні центри художнього світу, є посередниками комунікації автора і читача. Наратор і персонаж формують дискурсні зони текстової комунікації – дискурсну зону наратора та дискурсну зону персонажа.

Бехта І.А. зазначає, що «...комунікація у формі художнього тексту як процес пізнання людиною реального світу здійснюється творчим суб'єктом – автором тексту і тим, для кого цей текст створюється, – читачем. Посередником і об'єктом когнітивної діяльності автора-письменника і читача у художньому тексті є автор-наратор і персонаж – суб'єктні центри художнього світу (текстові антропоморфи, текстові ‘паперові’ особистості)» [4].

Л. Долежел виокремлює дві групи комунікативних функцій наратора і персонажа: 1) первинні функції необхідні для реалізації глибинної структури тексту, як-от: а) *функція репрезентації* – наратор здійснює оповідь подій, а персонаж – їх реалізацію, виконуючи б) *функцію дії* та в) *функцію контролю* за оповіддю; 2) вторинні функції формують «поверхневу структуру» тексту, де *функція дії та функція контролю* належать наратору, а *репрезентативна* – персонажу.

Основною функцією *наратора* є опис ситуацій та подій. Мовлення наратора може здійснюватися від третьої або від першої особи. Прикладом можуть слугувати уривки з сучасного воєнного роману «Жовті птахи» Кевіна Пауерса:

Murph came back into the room with a kind of waddle under the weight of his gear. He looked a lot like Sterling in some ways, the blond hair and blue eyes. But it was as if Murph was the ordinary version. Where Sterling was tall and trimly muscled, Murph was not. He wasn't fat, it was just that he seemed almost incorrectly short and squat by comparison. Whereas Sterling's jawline could have been transferred directly from a geometry textbook, Murph's features were nearly imperceptibly askew. Whereas Murph's mouth fell comfortably into a smile, Sterling's did not.

I was not surprised by the cruelty of my ambivalence then. Nothing seemed more natural than someone getting killed. And now, as I reflect on how I felt and behaved as a boy of twenty-one from my position of safety in a warm cabin above a clear stream in the Blue Ridge, I can only tell myself that it was necessary. I needed to continue. And to continue, I had to see the world with clear eyes, to focus on the essential. We only pay attention to rare things, and death was not rare.

За Поповою О.А., якщо оповідь ведеться від третьої особи, то автор представлений як «неперсоніфікований всезнаючий оповідач-творець, який не належить до світу тексту і не наділений прагматичною вмотивованістю» [7]. Автор-оповідач спостерігає за тим, що відбувається начебто збоку, але в той же час проникає в роздуми героїв, надаючи оцінної кваліфікації тому чи іншому розвитку подій за допомогою різноманітних форм реалізації своєї позиції.

Персонажне мовлення реалізується трьома формами – пряме, непряме та невласне-пряме мовлення. Пряме мовлення – репрезентація автентичного, фактично висловленого мовлення персонажа. Воно або передає мовлення персонажа, зберігаючи граматичні і лексичні особливості розмовного мовлення, або відтворює безпосереднє висловлення, передаючи думки, почуття, стани. Наприклад:

He spoke firmly. «They aren't gonna pop up and wait for you to shoot them. Remember your fundamentals and you'll be able to do what needs to be done. It's hard at first, but it's simple. Anybody can do it. Get a steady position and a good sight picture, control your breathing and squeeze. For some people, it's tough after. But most people want to do it when the time comes».

Непряме мовлення – переповідає або опосередковує мову персонажа. Синтаксична будова непрямого мовлення втілена у формі

складнопідрядного речення, де речення введення є репрезентуючим компонентом.

Невласне-пряме мовлення має дві форми прояву – зовнішнє і внутрішнє мовлення, тобто зовнішнє невласне-пряме мовлення – приховане, цитатне мовлення у мовленні, а внутрішнє невласне-пряме мовлення – внутрішні рефлексії, потік свідомості, думка в думці. В невласне-прямому мовленні відображаються лексичні та синтаксичні особливості чужого висловлення, манера мовлення літературного персонажа, емоційне забарвлення, але передається воно не від імені персонажа, а від імені оповідача, який виражає думки і почуття свого героя, зливаючи його мовлення зі своїм.

О.О. Андрієвська розглядає невласне-пряме мовлення як особливий вид оповіді, в якій спостерігається взаємодія і взаємопроникнення мовленнєвих планів, кожен з яких частково втрачає свою специфіку, в результаті чого утворюється нове явище, яке несе в собі різнопланові характеристики [3]. Отже, сутність невласне-прямого мовлення – вловити і відтворити у відповідності із створюваним образом персонажа його внутрішнє мовлення, адекватно представити цей внутрішньо-мовленнєвий потік у контексті відповідно організованого, вербально оформленого для сприйняття читачем внутрішнього світу персонажа

Отже, дискурсна зона наратора та персонажа утворюють зону текстового комунікування. Їхні відношення переплітаються у тексті та творять його неповторну та унікальну структуру. Дискурс наратора та дискурс персонажа мають свої власні комунікативні функції та способи репродукції.

Список використаних джерел:

1. Doležel L. Narrative Modes in Czech Literature. – Toronto: University of Toronto Press, 1973. – P. 3
2. Powers, Kevin. «The Yellow Birds», 2012. – P. 4–13.
3. Андриевская А.А. Синтаксис современного французского языка / А.А. Андриевская. – К.: Вища школа, 1973. – 204 с.
4. Бехта І.А. Дискурсна зона персонажа у фактурі художнього тексту / І.А. Бехта // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер.: Філологічна. – 2012. – Вип. 29. – С. 248–250.

5. Бехта І.А. Авторське експериментаторство в англомовній прозі ХХ століття / Іван Бехта. – Львів: ПАІС, 2013. – 268 с.

6. Бехта І.А. Дискурс наратора в англомовній прозі / Іван Бехта. – К.: Грамота, 2004. – 304 с.

7. Попова Е.А. Литературная коммуникация как объект изучения лингвистики нарратива // *Philologos*. – 2008. – Т. 1-2. – № 4. – С. 224.

8. Фролова І.Є., Омецинська О.В. Специфіка художнього дискурсу та його аспектів / І.Є. Фролова, О.В. Омецинська // *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов.* – 2018. – Вип. 87. – С. 52–61.

9. Шенько М.М. Дискурс наратора та персонажа: форми та функції // *Trends of modern science*. – 2015: May, 30 – June, 7, 2015. – Vol. 16. – Sheffield: Science and Education LTD, 2015. – С. 11–14.

Гук О.-М.І.

студентка,

Національний університет «Львівська політехніка»

ЛІТЕРАТУРНА КАЗКА ЯК ОСОБЛИВИЙ ТИП НАРАТИВУ

Літературна казка є не тільки типом художнього прозового тексту, а й наративом особливого роду, і являє собою незвичну структуру в наратології. Але перш ніж говорити про літературну казку як про один з видів наративу, доцільним є дати визначення самому наративу та іншим основним категоріям наратології – розповідним рівням, наратору і актору, а також розглянути наратив як об'єкт лінгвістичного дослідження.

В останні десятиліття незмінно зростає інтерес вітчизняних і зарубіжних вчених до вивчення наративу і особливо в галузі міждисциплінарних студій, що прагне до подолання традиційної «прірви» між лінгвістикою тексту й літературознавством; області, що отримала назву «наратологія». Зростання зацікавленості до наративних особливостей того чи іншого жанру підняло питання про можливість створення типології жанру. Не випадковою є й зацікавленість до тексту літературної казки – жанру, що виник на

основі народної творчості, який містить в собі багато ознак фольклорної казки і рівночасно являється неповторним літературним жанром.

Термін «наратив» визначається універсальністю вживання. Для Дж. Прінса *наратив* є «уявленням реальних чи вигаданих подій в тимчасовій послідовності» [14, с. 1]. У. Лабов і Дж. Валетський розглядають *наратив* як «вербальний спосіб представлення оповіді, який відповідає тимчасовій послідовності подій». Наратив має функцію особистої зацікавленості, що стимулюється захопленням в соціальному контексті, в якому відбувається розповідь [1, с. 13].

Американський дослідник А. Еббот розуміє наратив як набір подій, розташованих усередині, які обмежують їх структури [3, с. 13]. При цьому, як і у Дж. Олкер, *наратив* представляється аналізом процесу [3, с. 411]. Л. Гріффін визначає *наратив* як аналітичний конструкт, який об'єднує низку дій в єдине ціле. Наративи, на його думку, повинні мати початок, серію подальших дій і закінчення [12, с. 1099].

Ш. Лінде трактує наратив як характерну дискурсну (текстову) одиницю: «наратив – прототипна текстова одиниця. За винятком простих реакцій це перша текстова одиниця, яка засвоюється дітьми, вона використовується всіма верствами населення в найширшому колі соціальних ситуацій і має універсальне застосування» [13, с. 217].

Наратологи розуміють художній прозовий текст як багаторівневе утворення. Але для них найважливішою є комунікативна природа цих рівнів. Йдеться про комунікації між адресатом (автором) і отримувачем (читачем) художньої інформації. Конкретний автор і конкретний читач будь-якого художнього тексту спілкуються один з одним не безпосередньо, а через сам текст, за допомогою оповідних інстанцій, які існують всередині тексту.

Основна оповідна інстанція – наратор чи оповідач. Поняття «наратор» протиставляється поняттю «конкретний», «реальний» автор. Оповідач – це якась створена фігура, це роль, придумана і прийнята автором. На думку Р. Барта, «наратор і персонажі за своєю суттю є «паперовими істотами»; автор оповіді (матеріальний) жодним чином не може бути поплутаний з оповідачем цієї розповіді» [5, с. 19].

Л. Раян завзято, виходячи з розуміння художнього тексту як однієї з форм «мовного акту», вважає присутність наратора обов'язковим в

будь-якому тексті, хоча в одному випадку він може володіти деяким ступенем індивідуальності, а в іншому – опинитися повністю без неї [15, с. 518].

Л. Поланий, співвітчизниця Ш. Лінде, зазначає, що «в щоденних розмовах ми розповідаємо один одному «історії» – вигадані або ж реальні наративні події, що включають якісь особливі події в минулому часі, причому оповідач може бути, а може і не бути дійовою особою» [16, с. 189].

Говорячи про літературну казку як про об'єкт дослідження, варто відзначити, що на відміну від фольклорної казки, яка є жанром усної народної творчості, літературна казка стала письмовим літературним наративом або наративним текстом. Ці визначення в даному випадку є синонімами.

Дж. Прінс також розглядає наратив з точки зору семіології, тобто як систему знаків, яка може бути представлена в різних маніфестаціях. Ось деякі з можливих субстанцій: «...в сфері вербального оповідання – романи і романси, новели і короткі розповіді, історії, міфи, чарівні казки, легенди і балади, новини, спонтанні розповіді в звичайній розмові тощо» [14, с. 58].

Наратив розглядається тут в комунікативному і прагматичному аспектах вже в початковій дефініції. Хоча підходи до наративу дуже різні і залежать від форми обраного матеріалу і методики дослідження (усний чи письмовий; спонтанний або ж спеціально підготовлений; літературний або ж повсякденний; мінімальний або закінчений наратив, в окремих випадках – повністю розповідний твір) [10, с. 49; 11, с. 58].

Згідно з класичним визначенням Ж. Женетта, власне нарація «породжує розповідний акт», без якого «немає наративного висловлювання, а іноді немає і оповідного змісту» [1, с. 63–64]. Можна сказати, що нарація є особлива інтенція усного чи письмового суб'єкту дискурсії.

Отже, будь-який наратив може бути текстом, але не кожен текст є наративом. Об'єкт наратології – це культурний простір, утворений текстами певної риторичної модальності, а предмет її осягнення – комунікативні стратегії і дискурсні практики наративної інтенціональності. Однак ані літературна сюжетологія, ані теорія літературного оповідання, входячи до складу наратології, не

втрачають свої специфіки, чи свої актуальності. Навпаки, багатий літературознавчий досвід вивчення поетики жанрів, сюжету, оповідування, будучи наближеним на немистецькі нарративні тексти, відкриває перед їх дослідниками (і перед сучасною риторикою в цілому) нові евристичні можливості [4, с. 10]. Тому будучи універсальним поняттям, нарратив може реалізовуватися у вербальній формі, і тоді це буде незвичною структурою оповідування в тексті. Саме вона і повинна стати об'єктом текстового аналізу.

Список використаних джерел:

1. Женетт Ж. Повествовательный дискурс // Женетт Ж. Работы по поэтике. Фигуры: В 2 т. – М., 1998. – Т. 2. – С. 65–66.
2. Кухаренко В.А. Интерпретация текста. 2-е изд., перераб. – М.: Просвещение, 1988. – 327 с.
3. Олкер Х.Р. Волшебные сказки, трагедии и способы изложения мировой истории // Язык и моделирование социального взаимодействия. – М.: Прогресс, 1987. – С. 408–440.
4. Тюпа В.И. Нарратология как аналитика повествовательного дискурса («Архиерей» А.П. Чехова). – Тверь: Твер. гос. ун-т, 2001. – 58 с.
5. Abbot A. From causes to events. Notes on narrative positivism // Sociological methods and research. № 4, 1992.
6. Barthes R. Introduction a l'analyse structurale des recits II Communications. – P., 1966. – № 8. – P. 1–27.
7. Bal M. Narratology: Introduction to the Theorie of Narrative. I Mieke Bal; translated by Christine van Boheemen. – Toronto; Buffalo: University of Toronto Press, 1985. – 164 p.
8. Bremond C Morphology of the French Folktale II Semiotica. – № 2, 1970. – 247–276 p.
9. Chatman S. Story and Discourse. Narrative Structure in Fiction and Film. Cornell University Press, Ithaca and London, 1978. – 277 p.
10. Dijk T. A. Van. Strategies of discourse comprehension I Tuen A. van Dijk, Walter Kintsch. – New York: Academic Press, 1983. – 418 p.
11. Greimas A.J., Courtes J. Semiotics and Language. An Analytical Dictionary. Ind. Univ. Press, 1982. – 409 p.
12. Griffin L.J. Narrative, event-structure analysis and causal interpretation in historical sociology // American Journal of Sociology. Vol. 98. № 5, 1993. – P. 1094–1133.
13. Leech G. N. Semantics. Harmonds worth, Penguin, 1974. – 386 p.
14. Prince G. Narratology: the Form and Function of Narrative. – B. etc., 1982. – VII; 184 p.

15. Ryan M.L. Pragmatics of personal and impersonal fiction *II Poetics/* – Amsterdam, 1981. – Vol. 6. – P. 517–539.

16. Polanyi Livia. Telling the American Story. A Structural and Cultural Analysis of Conversational Storytelling. Ablex Publishers Corporation. – Norwood, New Jersey, 1985. – 158 p.

Захарків І.М.

студентка,

Науковий керівник: Бехта І.А.

доктор філологічних наук, професор,

Національний університет «Львівська політехніка»

НАРАТИВНИЙ ПРОСТІР РОМАНУ ЕЛІЗАБЕТ ГІЛБЕРТ «EAT, PRAY, LOVE»

XX століття принесло грандіозну кількість змін у людське життя. З'явилися новітні технології, які значною мірою спростили сприйняття та розуміння світу, зробили можливими віртуальні подорожі і, здавалося б, назавжди витіснили художню літературу. Проте, як показують сучасні дослідження, ці новозміни лише підштовхнули науковців до пошуків нових шляхів інтерпретації текстів. Романи, оповідання, подорожні записки стали основою для наукових досліджень у відносно новій галузі наук – наратології.

Сучасні розповіді мають творчий характер, вони відтворюють вчинок, за допомогою якого людина прагне усвідомити свою здатність дивуватися, самореалізовуватися та захоплюватися. Це також процес, коли людина інвестує та зберігає себе в контексті ідей. Оповідаючи історії наратор прагне зрозуміти та поділитися своїм досвідом, яким би він не був. Можливості розповіді – це саме можливості розуміння людського досвіду.

«Наративний простір» описує всю ширину та глибину твору, за допомогою якого читач може «переживати» події разом з героями розповіді. Більшість авторів не одразу вводять до історії повну структуру. Радше, їх приваблює тематика, яка може включати місце

розгортання подій, період часу, дії актантів, особистості, фрагменти діалогу, ситуації та все інше, що за своєю суттю не є частиною аргументу розповіді. Прикладом такого наративного простору є робота Елізабет Гілберт «Eat, Pray, Love». Читаючи роман Елізабет Гілберт «Eat, Pray, Love» разом із головною героїнею переносимося у розмаїті куточки світу, насичені різнобарвними відтінками життя. Відмінні у географічному положенні ці території мають свої культурні, релігійні, гастрономічні традиції. Подорожі відбуваються трьома країнами, кожна з яких подарувала їй різні аспекти життя між земними насолодами і духовними переживаннями, які є «задоволенням» (Італія), де вона насолоджувалась як хорошою їжею, так і людьми, «молитвою та подвижницькою строгістю» (Індія), де вона здобула своє духовне життя, і «балансуючий акт» (Індонезія), де вона відбудувала себе.

Роман складається з різних смислово-завершених частин, у кожному з яких виокремлюємо тримісний образ-символ, який несе певне смислове навантаження. Три – це число, що представляє найвищу рівновагу, як це явно бачить кожен, хто хоч раз вивчав Святу Трійцю. Так, повісткування в романі постає поступовим додаванням різних міфологічних образів-символів, що в цілому формується в єдиний міфологічний простір роману. Структурована як джапа мала, розділена на 108 оповідань-намистин, книга передає зусилля Елізабет віднайти власний життєвий баланс у нинішньому хаотичному світі.

Розповідь ведеться від першої особи, пропонуючи читачам повний доступ до думок і почуттів автора під час подорож від страждань до зцілення. Оповідача-головного героя слід ретельно відмежовувати від автора – Елізабет Гілберт, яку доцільніше вважати історично або тимчасово мінливою «функцією автора», а не ототожнювати з реально існуючою особою, що носить ім'я автора, який проводить своїх читачів у літературну подорож.

Мемуарний за формою роман у жіночому викладі передає особистий досвід і переживання письменниці, що виражається у пошуках душі та подорожах до самовідкриття та представлений як приваблива історія, сповнена особистісних насолод і розчарувань. Подорожі, які здійснила письменниця, відбулися через занепокоєння Гілберт щодо її життя та віри.

«It wasn't so much that I wanted to thoroughly explore the countries them-selves; this has been done. It was more that I wanted to thoroughly explore one aspect of myself set against the backdrop of each country, in a place that has tradi-tionally done that one thing very well. I wanted to explore the art of pleasure in Italy, the art of devotion in India and, in Indonesia, the art of balancing the two» [4, с. 41].

На початку твору розгортається основний конфлікт – боротьба людини за власне ество, за внутрішнє «я» і за право залишатися вірним своїм ідеалам. Нараторка суб'єктивно оповідає у причинно-наслідкових зв'язках про події, які в певний момент є для неї важливими та замовчує інформацію, яка, на її погляд, несуттєва. Вона є ключовою фігурою тексту. У фігурі наратора втілюється свідомість, що забезпечує цілісність структури й композиції тексту. Наративну структуру твору утворюють переживання, внутрішня боротьба та емоції головного персонажа. У внутрішньому монолозі наратора бажання перейти за межу свідомого вербалізується повторами запитальних речень, паралельних синтаксичних структур, що змінюються стверджувальним реченням, яке висловлює категоричну впевненість наратора в існуванні як свідомих явищ, так і позасвідомих.

«Please tell me what to do. Please tell me what to do.

Please tell me what to do...» [4, с. 25].

Дестабілізація тожсамості відображається у розповіді про подорож. Мандрівниця шукає відповіді на життєво важливі питання, що стосуються дій, мотивацій, пошуку та утвердження власного «Я». Автор-оповідач представляє єдиний погляд впродовж усієї оповідуваної історії на сторінках твору. Основними характеристиками такого психологізованого викладу є подання всієї інформації з точки зору автора; повна обізнаність й поінформованість автора про своїх персонажів; відсторонення автора від сюжетної дії; позначення персонажів формами третьої особи. У творі відчутно використання розмаїтих авторських мовних засобів, що безпосередньо віддзеркалюють гендерні, культурні та індивідуальні аспекти особистості письменника та його творчу манеру художнього викладу.

I'd been attempting to convince myself that this was normal. All women must feel this way when they're trying to get pregnant, I'd decided [4, с. 20].

Введення у твір наратора-персонажа дає можливість урізноманітнити усталене та нормативне у вигаданому часопросторі художнього твору та інтерпретацію «стороннього зацікавленого» у варіаціях розгортання сюжету. В єдиному наративному просторі поєднуються і взаємодіють як реальні події, так і їх сприйняття та інтерпретація. Оскільки читач сприймає «внутрішній» контекст наративної історії, в подальшому для нього самозрозумілим є перебіг подій та їх осмислення [3].

Гілберт – майстерний автор. Її художнє мовлення насичене різноманітними стилістичними фігурами, лексикою. Однією з характерних рис нарації роману є використання порівнянь та персоніфікацій. Мова автора в романі «Eat, Pray, Love» функціонує як засіб творення естетичної реальності, вона виявляє творчі можливості та особливості автора [2]. Завдяки естетичній природі, ідейно-художній спрямованості, орієнтації на морально-естетичне виховання та емотивно-психологічний вплив, роман можна розглядати як найвищу форму репрезентації тексту. Одна із головних особливостей роману полягає в тому, що його структура складається із різнорівневих одиниць, системна взаємодія яких направляється автором, чия позиція є визначальною у творі. За рахунок використання різних типів оповіді та композиційно-мовленневих форм досягається багатосторонність точок зору, яка робить текст поліфонічним та багатограним.

Список використаних джерел:

1. Бехта Н.І. «Стандартна оповідь від першої особи: визначення, характеристики та контекст використання». *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. 2010. 33 с.
2. Максимчук І. Мовні засоби вираження концепту кохання в романі Елізабет Гілберт «Їсти. Молитися. Кохати» : Збірник наукових тез ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES. Випуск 5. 2018. 86 с.
3. Шмид В. Нарратология / В. Шмид. – М.: Языки славянской культуры, 2003. URL: <http://www.philol.msu.ru/~discours/images/stories/speckurs/schmid.pdf>
4. URL: <https://saidnazulfiqar.files.wordpress.com/2013/09/elizabeth-gilbert-eat-pray-love.pdf>

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Пилипчук М.-В.Ф.

студент,

Науковий керівник: Сагратова К.Е.

старший викладач,

Національний авіаційний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО КОЛОРИТУ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ФОЛЬКЛОРНОГО ТВОРУ

Переклад фольклорного тексту стає все більш актуальним. Саме тому збільшується інтерес до проблем та особливостей передачі національно-культурного колориту. Автори робіт досліджують певні труднощі перекладу фольклорних жанрів, пов'язаних з відтворенням національно-культурного фону, зі збереженням особливої форми побутування, відображенням фольклорного мислення та символічності. Перекладачі народної творчості часто стикаються з проблемою передачі слів, які можуть позначати поняття, властиві тільки вихідній культурі та традиціям мови оригіналу. До них варто віднести слова-діалектизми, слова-архаїзми та реалії. Перекладачеві необхідно врахувати жанрові та стильові особливості тексту та зберегти не тільки зміст, але й емоційно-стильовий фон та зробити його зрозумілим [3, с. 108].

Фольклор – це складені народом твори, які передавалися із покоління в покоління, при цьому змінювалися і доповнювалися. Його вважають особливим типом культурної комунікації. Одним із перших, хто використав цей термін був В. Томс, який у 1846 році під псевдонімом А. Мертон надрукував статтю «The Folklore» у часописі «Атенеум». Термін «folklore» це суто англійське слово і в перекладі означає «народна мудрість». У зміст цього поняття вкладається творчість народу, яке характеризує спосіб життя, традиції, цінності, а також самосвідомість народу [2, с. 69].

Виникнення жанрів фольклору, їх поширення, входження в масовий репертуар, залежить від історично-громадських та культурно-побутових змін у суспільстві. Саме тому система жанрів різних історичних періодів поділяється на активний репертуар – жанри, які широко побутують, та пасивний – ті, які зберігаються в народній пам'яті, але виконуються фрагментарно. Варто сказати, що жанри видозмінювалися, зникали, а на їх місці з'являлися нові. Фольклорна література поділяється на три роди – епос, лірика, драма. До епосу відносять казки, легенди, байки тощо; до лірики – малі фольклорні жанри; до драми-обряди, народні п'єси та ігри-пісні [4, с. 97]. Жанрова система української усної народної творчості містить жанри, відомі у фольклорі інших народів, а також унікальні національні, властиві тільки українській усній словесності – думи, щедрівки. Міжнародні жанри, серед яких балада, казка тощо, на українському ґрунті мають свій національний колорит.

На сучасному етапі розвитку мовознавчої науки зростає інтерес до комплексу проблем, пов'язаних з вивченням тих властивостей мови, які виходять за межі її зовнішньої структурно-знакової сторони. Такі властивості зустрічаються у лексико-семантичній сфері мови, яка пов'язана з національно-культурною специфікою певного народу. Питання перекладу культурно маркованої лексики все ще залишається відкритим. Специфічні риси народу і його побуту відображені в культурно маркованих словах або в словах-реаліях, які містять в собі інформацію про країну, її традиції та звичаї.

Реалії – це найважливіше поняття у розмові про міжкультурну функцію перекладу, адже саме реалії містять у собі значно більший національно-культурний компонент, ніж інші лексеми. Реаліями називають явища, предмети побуту, особливості, характерні для певної країни, що не існують в іншій країні. У другій половині ХХ століття вчені намагалися знайти точний термін для позначення реалії. У працях, присвячених як проблемам перекладу, так і лінгвокраїнознавству, вони розглядалися як екзотизми або екзотична лексика, локалізми, етнографізми, варваризми, побутові слова, ксенізми [1, с. 203]. Варто додати до списку національно-специфічних одиниць ще й такі терміни, як безеквівалентна лексика, етнолексеми, етнокультурна лексика, культурно-конотативна лексика. Переклад

культурно маркованої лексики, до складу якої входять реалії, вимагає визначення способів їхнього перекладу, які допомагають зберегти та передати національно-культурну інформацію певної нації. У процесі перекладу реалій виникають два основних складних моменти:

- відсутність у мові перекладу еквівалента через відсутність у носіїв цієї мови об'єкта, який позначає реалія;
- необхідність передати не тільки семантику, але й національно-культурну специфіку.

Переклад фольклорного твору враховуючи свій жанр, стиль та застарілу лексику представляє складність у передачі колориту. При перекладі часто виявляється, що певна культурна інформація, якою володіє носій мови, не відповідає інформації, яка міститься у мові перекладу. Дана інформація може перетворитися в незвичну й незрозумілу, навіть якщо мова йде про схожі ситуації. При перекладі безеквівалентної одиниці перекладач створює оказіональну відповідність. У сфері перекладу безеквівалентної лексики застосовуються наступні типи оказіональних відповідностей:

- відповідності-запозичення;
- відповідності-кальки;
- відповідності-аналоги;
- описовий переклад [3, с. 127].

Також при перекладі фольклорних творів часто використовується транслітерація, калька та контекстуальні відповідники. Прикладом цього можуть бути наступні імена героїв: Вернидуб – Vernidub, Uprooter of Oaks, Іван Побиван – Ivan the Dragon Killer.

Велику роль відіграє різноманіття англійських композитів, лексична та граматична трансформація. Як відомо, головні персонажі чудово передають національно-культурний колорит та мають особливий переклад на англійську мову. Для прикладу можна перерахувати такі назви: Коза-Дереза – Nibby-Quibby the Goat; Зайчик-Побігайчик – Runny-Bunny, Fleet-Fleet the Rabbit; Ведмедик-Братик – Grumbly-Rumbly [1, с. 89].

Описовий переклад чи пояснення реалії застосовується у випадках, коли решта способів передачі не можлива чи заважають правильному сприйняттю. При перекладі народної творчості часто використовується заплутаний переклад. Цей метод застосовується для

приказок та прислів'їв, щоб зберегти фольклорну семантику. Проте при збереженні значення речення, повністю втрачається його структура.

Отже, усна народна творчість – це багатовіковий досвід народу, і тому відрізняється глибиною художньої дійсності, правдивістю образів та силою творчого узагальнення. Фольклор вважають особливим типом культурної комунікації, тому переклад його творів має також певні особливості. Частотність вживання культурно маркованої лексики у тексті залежить від змісту, стилю твору тощо. Вона є важливою складовою образності тексту, сприяє його емоційно-експресивній забарвленості, створює етнічну картину світу та підкреслює національний колорит. Незалежно від того, який спосіб використовується при передачі реалій, слід зазначити, що в усіх випадках, перекладач намагається зберегти етнокультурну інформацію.

Список використаних джерел:

1. Гнатюк В. Вибрані статті про народну творчість. Київ : Наукова думка, 1986. 247 с.
2. Грица С. Фольклор у просторі і часі. Тернопіль, 2000. 224 с.
3. Коптилов В.В. Теорія і практика перекладу. Київ : Вища школа, 1982. 212 с.
4. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ : Знання, 2006. 116 с.

Семенюк С.В.

викладач,

Київський національний торговельно-економічний університет;

аспірант,

Інститут проблем виховання НАПН України

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕКСТІВ
У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ
СТУДЕНТАМИ ЗВО**

У процесі підготовки сучасних фахівців для роботи у галузі економіки, фінансів, менеджменту та маркетингу велике значення має опанування студентами значного обсягу професійної лексики, що дозволяє їм підвищити свою цінність як спеціалістів, а також вільно конкурувати на ринку праці. Розвиток міжкультурних зв'язків та ділових відносин між країнами вимагає від економістів, фінансистів, маркетологів постійного набуття нових знань та опрацювання значного масиву інформації для прийняття рішень у певних бізнес-ситуаціях. Під час практичної діяльності у сфері бізнесу необхідно вміти швидко аналізувати інформацію іноземною мовою, мати розвинуті комунікативні навички, обмінюватись досвідом та використовувати набір певних знань, що допомагають розширювати можливості для професійної діяльності і налагоджувати стосунки для ефективної співпраці у бізнес-середовищі.

Оволодіння навичками перекладу англомовних економічних текстів є невід'ємною частиною практичних занять у процесі вивчення курсу іноземної мови за професійним спрямуванням. Необхідність такого напрямку роботи обумовлена тим, що фахівці економічної сфери повинні розуміти зміст англомовних текстів під час читання або діалогічного мовлення, виокремлювати основну думку тексту, формувати власні висновки, робити критичний аналіз інформації. Прийоми для перекладу англомовних економічних текстів обираються виходячи з певних властивостей економічних текстів, серед яких: наявність великої кількості спеціальних термінів, бізнес-ідіом,

фразових дієслів, а також абревіатур і власних назв. Характерним для текстів економічного спрямування є їх офіційно-діловий та науково-публіцистичний стилі.

Економічні тексти містять багато спеціальних термінів, тому базовою умовою для початку перекладу студентами є попереднє опрацювання спеціальних економічних термінів, таких як, наприклад: «joint venture», «hostile takeover», «stock exchange», «joint-stock company», «mortgage», «foreign exchange services», «subsidiary», і т. д. [3, с. 255–475]. Попередня робота з лексикою дозволяє уникнути при читанні і перекладі економічних текстів таких ситуацій, коли переклад є незрозумілим і позбавленим змісту. На першому місці є адекватність та еквівалентність перекладу. Отже, наявні базові знання з економіки, а також знання спеціальної лексики дозволяють студентам зробити переклад англomовного економічного тексту найбільш точно. Розглядаються деякі прийоми перекладу спеціальних термінів, такі як дослівний переклад, семантичний еквівалент або функціональний аналог, описовий переклад, поєднання кількох прийомів перекладу, або повне копіювання [2, с. 30]. Здійснення перекладу без врахування контексту і специфіки економічних текстів впливає на точність і адекватність перекладу.

Варто зазначити, що виконання перекладу англomовних економічних текстів іноді полегшується тим, що певна частина термінів у діловій мові є запозиченою з англійської мови, так, наприклад, слова «marketing», «management», «hedging», «front-office», «dividend» [3, с. 137–293]. Треба приймати до уваги, що значення таких слів потрібно перевіряти через існування «фальшивих друзів перекладача», або міжмовних омонімів, які мають однаковий вигляд на письмі або звучання, але позначають різні речі, наприклад, «accurate» (точний) або «interest» (відсоток), «data» (дані, інформація) і викликають помилки у перекладі.

Для англomовних економічних текстів характерним є вживання бізнес-ідіом та їх емоційне забарвлення. В процесі розвитку англійської мови, лексика постійно доповнюється і збагачується новими ідіоматичними висловами. Переклад бізнес-ідіом може здійснюватися шляхом цілісного перетворення [1, с. 75]. Вживання бізнес-ідіом є також природнім в процесі комунікації з англomовними

бізнес-партнерами. Проте, виходячи з практичного досвіду, вживання ідіом під час переговорів з діловими партнерами, які не є носіями мови, може погіршувати розуміння і ускладнювати вирішення важливих бізнес-питань, отже, адекватна і точна передача змісту є на першому місці. Адекватність перекладу слугує досягненню певної мети отримання інформації або комунікації, а результат перекладу обумовлений низкою факторів, в тому числі наявністю базових професійних знань в галузі економіки і знання про культури інших країн.

Частиною роботи з англomовним економічним текстом є переклад фразових дієслів. Особливістю перекладу фразових дієслів є те, що їх неможливо перекласти, розділивши на складові, тобто вони сприймаються як єдине семантичне ціле. Фразове дієслово складається з двох частин: дієслова і «прислівникової частки»; а значення фразового дієслова відрізняється від значення двох частин, взятих окремо [4, с. 12]. Бізнес-ідіоми часто вживаються в англomовних економічних текстах, наприклад, «to branch out» (розширювати, урізноманітнювати діяльність), «to take smb. on» (набирати новий персонал), «to roll out» (впроваджувати на ринок новий продукт), і «to bail out» (підтримувати, надавати фінансову допомогу).

Англomовні тексти економічного спрямування містять багато абревіатур (наприклад, CEO, WTO, M&A, IMF, GDP і т.д.), переклад яких здійснюється, виходячи з контексту. Серед прийомів перекладу, в залежності від виду абревіатури, використовуємо транслітерацію, транскрибування, розшифрування компонентів і переклад повної форми.

Таким чином, слід виокремити наступні особливості англomовних економічних текстів: наявність спеціальних термінів, бізнес-ідіом, фразових дієслів, абревіатур, використання офіційно-ділового та науково-публіцистичного стилю. Виходячи з вищезазначених характеристик англomовних економічних текстів, вважаємо, що можна виділити деякі особливості перекладу економічних текстів у процесі вивчення курсу іноземної мови за професійним спрямуванням студентами ЗВО. По-перше, наявність базових знань з економіки покращує якість перекладу і сприяє кращій передачі змісту

англомовного тексту українською мовою. Необхідною є робота зі спеціалізованими словниками, що містять переклад економічних, фінансових, бухгалтерських термінів або глумачними бізнес-словниками. По-друге, переклад здійснюється з урахування специфіки економічних текстів і в рамках контексту. Отриманий переклад має відповідати його меті, яка може включати вирішення певних бізнес-ситуацій, тому потребує точності і адекватності. По-третє, розвитку навичок перекладу англійських економічних текстів безумовно сприяє постійне опрацювання англійських джерел, в тому числі: Financial Times, BBC News, The Guardian, яке включає переклад спеціальних економічних термінів, фразових дієслів, ідіоматичних висловів, виокремлення і переклад певних граматичних структур.

Список використаних джерел:

1. Овсянников В.В. Переводческие проблемы терминологии английского. *Язык и культура*. Выпуск 7. Том VIII. Теория и практика перевода. Киев : Издательский Дом Дмитрия Бурого, 2004. С. 75–59.
2. Фурт Д. Переклад економічної термінології з англійської мови українською: лексико-семантичний аспект. *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології*. Выпуск 8. Частина II. С. 28–33. URL: http://elibrary.donnuet.edu.ua/1631/1/Furt_article_17_2019.pdf (дата звернення: 12.12.2021).
3. Longman Business English Dictionary. Pearson Education Limited, 2000. P. 533.
4. Swan, Michael. Practical English Usage. Oxford University Press, 2016. P. 361.
5. Really Learn 100 Phrasal Verbs for Business. Oxford University Press, 2005. P. 116.

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Миколишина Я.В.

студентка,

Науковий керівник: Дорощєва О.М.

кандидат філологічних наук, доцент,

Хмельницький національний університет

ВПЛИВ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ СТЕРЕОТИПІВ НА ПРОЦЕС МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. світ розпочав свою трансформацію на абсолютно нових для того часу так званих глобалізаційних засадах. Як пояснює С. Л. Удовік, глобалізація – це суть та квінтесенція сучасного етапу розвитку всього світу; сучасний етап дозрівання цивілізації в масштабах людства; соціальний процес, у ході якого стираються географічні кордони соціальних і культурних систем, а населення все більше усвідомлює зникнення цих кордонів [1]. Глобальні процеси охопили майже всі сфери сучасного життя, і зупинити цей процес вже неможливо, тому залишається лише пристосуватись до нього.

Глобалізація має досить вагомий вплив на процес міжкультурної комунікації. На думку І. О. Василенка, глобалізаційні процеси сприяють зближенню різних культур для створення спільного духовного простору і розуміючи невідворотність цих процесів, людство прагне досягти взаєморозуміння між представниками різних культур. І саме міжнародна комунікація, що, насамперед, передбачає знання не тільки мови, але й психології, менталітету, матеріальної та духовної культури іншого народу є одним із дієвих інструментів на цьому шляху [2].

Об'єктом цього дослідження є соціокультурні стереотипи у процесі міжнародної комунікації. Предметом дослідження виступає, власне, вплив соціокультурних стереотипів на процес міжкультурної комунікації.

Феномен «стереотипу» досліджувався вченими з огляду на різні аспекти проблеми:

– як один із механізмів соціалізації (Е. Еріксон, Б. Паригіна, О. Бодалева, Дж. Мід);

– як чинників створення етнічної картини світу (У. Ліппман, Ю. Пророхов, В. Красних);

– як основи національного характеру (А. Вежбицька, Е. Бартмінський, Ю. Сорокіна);

Серед українських дослідників, які займались вивченням виникнення та функціонування соціокультурних стереотипів можна виділити: С. Кримського, Ю. Римаренка, В. Січинського, П. Гнатенка, В. Павленка та інших.

Під процесом міжкультурної комунікації переважно розуміють взаємодію щонайменше двох представників різних національних культур. Власне, соціокультурні стереотипи є однією з багатьох причин, які можуть створювати певні перешкоди для порозуміння та ускладнювати процес зближення культур в цілому.

Поняття «стереотип» вперше було запропоноване відомим американським журналістом У. Ліппманом у праці «Суспільна думка» у 1922 році. На його думку, стереотипи – це упереджені думки та переконання, що формуються в суспільстві під впливом засобів масової інформації та рішуче керують усіма процесами сприйняття [3].

Згідно «Глосарію міжкультурної комунікації», стереотипи вважаються узагальненням переважаючих характеристик культури та формують упереджену думку щодо групи людей або індивіда [4, с. 54].

Сучасні дослідники виокремлюють такі види стереотипів: етнічні, вікові, професійні та групові, причому найбільш поширеними вважаються саме етнічні стереотипи. Досліджували ці стереотипи американські вчені К. Брейлі та Д. Кац та запропонували таке визначення цьому поняттю: етнічний стереотип – це «стійка думка, яка мало узгоджується з тими реаліями, які вона прагне уявити, через притаманну людині властивість спочатку визначити явище, а потім вже його спостерігати» [5, с. 288–289]. В основу таких стереотипів ми підсвідомо закладаємо якусь характерну рису зовнішності, характеру чи поведінки людини, яка у нашому розумінні притаманна тій чи іншій етнічній групі.

Завдяки дослідженню Голівець Н.О. можна простежити асоціативні категорії, що формують культурні стереотипи на прикладі США та Фінляндії, а також проаналізувати схеми формування культурних стереотипів та їх роль в міжкультурній комунікації. Дослідження було проведене за допомогою методу анкетування та подальшої статистичної обробки даних. Загальне число респондентів, які взяли участь в опитуванні, становить 170 осіб [6].

За результатами експерименту, стереотипне сприйняття Сполучених Штатів Америки серед опитаних складається з наступних елементів: фаст-фуд (67 реакцій), Голівуд (37), Нью-Йорк (36), президент (30), гроші (23) і війни (14) (див. рис. 1):

Рис. 1. Культурний стереотип «США»

Джерело: [6]

Проаналізувавши отримані реакції, можливо побудувати стереотип «Фінляндія» враховуючи такі елементи: зима (99 реакцій), Різдво (26), північ (23), сауна (18), риболовля (14), зимові види спорту (12) та Гельсінкі (11) (див. рис. 2):

Рис. 2. Культурний стереотип «Фінляндія»

Джерело: [6]

Отже, процес стереотипізації є частиною людської природи. Він відбувається, коли людина свідомо чи несвідомо класифікує іншу людину або групу людей на основі спрощених понять, концепцій чи переконань. Це створює перешкоди для комунікації на робочому місці і перешкоджає творчому мисленню та командній роботі [6]. Позитивним впливом соціокультурних стереотипів на процес міжкультурної комунікації можна вважати те, що вони допомагають отримати і використовувати основні відомості про інші країни та її громадян, що допомагає подолати так званий «культурний бар'єр». Проте, не слід покладатися лише на ці стереотипи для проведення успішної міжкультурної комунікації, адже вони є лише одним із чинників, які необхідно брати до уваги при спілкуванні. Учасникам міжкультурної комунікації важливо розпізнавати та розуміти відтворювані ними стереотипи і бути переконаними, що вони не діють на підставі цих стереотипів. Саме тому проблема побудови адекватної поведінки з урахуванням чинних стереотипів залишається актуальною.

Список використаних джерел:

1. Удовик С. Л. Глобализация: семиотические подходы. – К.: Ваклер, 2002. – 480 с.
2. Василенко І. О. Спроба подолання соціокультурних стереотипів у процесі міжкультурної комунікації / Василенко І. О. // Стратегії міжкультурної

комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ [Електронний ресурс] : зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ (15 берез. 2018 р.) / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана» ; редкол.: І. А. Колеснікова (голова) [та ін.]. – Електрон. текстові дані. – Київ: КНЕУ, 2018. – С. 133–136. – Назва з титул. екрану

3. Липпман У. Общественное мнение / У. Липпман. Пер. с англ. Т. В. Барчунова, под ред. К. А. Левинсон, К. В. Петренко. – М.: Институт Фонда «Общественное мнение», 2004. – 384 с.

4. Goshylyk V. Glossary of Intercultural Communication / V. Goshylyk, N. Goshylyk. – Ivano-Frankivsk: Vasyl Stefanyk Precarpathian National University Press, 2010. – 64 p.

5. Katz D., Braly K. Racial Stereotypes in One Hundred College Students / Journal of Abnormal and Social Psychology. 1933. Vol. 28. P. 280–290.

6. Формування і роль стереотипів в міжкультурній діловій комунікації / Н.О. Гулівець // Культура народів Причорномор'я. – 2014. – № 271. – С. 32–37. – Бібліогр.: 5 назв. – укр.

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІЛОЛОГІЇ І ЛІНГВІСТИКИ

**МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: В. Удовиченко

Підписано до друку 20.12.2021. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 5,81. Тираж 100. Замовлення № 1221/16.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.